

JAVNI INTERES U SLUŽBI NEDAVANJA INFORMACIJA

Izveštaj iz sjene sprovođenja Arhuske konvencije
u Bosni i Hercegovini, 2021 – 2024

JAVNI INTERES U SLUŽBI NEDAVANJA INFORMACIJA

Izvještaj iz sjene sprovođenja Arhuske konvencije
u Bosni i Hercegovini, 2021–2024

2025

Centar za
životnu sredinu

TRANSITION
Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Lista skraćenica:

BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
EKOBiH	mreža ekoloških organizacija u BiH
AC	Arhus centar
PRTR	Registar ispuštanja i prenosa zagađujućih materija
ACCC	Odbor usklađenosti Arhuske konvencije

Autor: Ratko Pilipović

Saradnici: Nina Kresevljaković, Zuzana Vachůnová, Redžib Skomorac

Lektura: Živka Gunjević

Grafički dizajn: Bylina & Kobyla

Naslovna strana: Bravsko polje, BiH: kao i svaki put, tako i informacija ima svoj početak i svoj kraj.

Počinje kada nastane, a završava se kada svi znaju za nju. Mi smo na pola puta. (© Vladimir Topić)

Jezička verzija: engleski i BHS

ISBN: 978-80-88508-74-8

Za više informacija, posjetite:

Jezici u BiH: www.eko.ba

Engleski: www.arnika.org/en/countries/bosnia-and-herzegovina

JAVNI INTERES U SLUŽBI NEDAVANJA INFORMACIJA © 2025 by Ratko Pilipović is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International. To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Izveštaj je objavljen zahvaljujući velikodušnoj finansijskoj pomoći Transition Promotion programa češkog Ministarstva vanjskih poslova, kao doprinos 8. sastanku članica Arhuske konvencije.

Sadržaj

Uvod / 5

Administrativni i pravni okvir / 6

Administrativni okvir / 6

Zakonski okvir / 8

Implementacija stubova Arhuske konvencij u praksi / 13

Analiza upitnika udruženja / 13

Analiza upitnika institucija / 19

Analiza upitnika sudova / 22

Analiza upitnika opština / gradova / 24

Opšti zaključak / 27

Studie slučaja / 29

Slučaj HE Mrsovo pred Komisijom za koncesije Republike Srpske / 29

Slučaj organizovanja javne rasprave odobravanje Studije uticaja na životnu sredinu za RU Medna / 30

Informacije u vezi Ugovora o koncesiji za izgradnju autoputa Banja Luka-Prijedor / 31

Rudnik Vareš i pristup informacijama u kontekstu Aarhuske konvencije / 32

Slučaj Kraljušćica i učešće javnosti u procesu donosenja odluka u kontekstu Aarhuske konvencije / 34

Slučaj Ugar i pristup pravosuđu u procesu donosenja odluka u kontekstu Aarhuske konvencije / 35

Krivična prijava protiv privrednog društva MEDNA d.o.o. Mrkonjić Grad zbog izvršenja pet krivičnih djela iz oblasti životne sredine / 37

Registar zagađivača i dometa zagađenja (PRTR) / 38

Šta je novo? / 38

Mehanizmi usklađenosti Aarhuske konvencije / 40

Predmet izdavanja okolinske dozvole MHE dindo / 40

Predmet izdavanja okolinskih dozvola za rad termoelektrane u Banovićima i Tuzli / 41

Progon aktivista / 43

SLAPP i zastrašivanje / 43

Fragmentacija odgovornosti i neharmonizovanost / 45

Odnos s velikim kompanijama i međunarodna zajednica / 47

Preporuke / 51

Generalne preporuke / 51

Specifične preporuke / 53

Umjesto zaključka / 57

O nama / 58

Ostali Izvještaji iz sjene o implementaciji Arhuske konvencije u Bosni i Hercegovini:

1. Izvještaj za period 2017-2021
<https://eko.ba/publikacije/353-demokracija-zivotne-sredine-u-bosni-i-hercegovini>
2. Izvještaj za period 2014 - 2017
<https://eko.ba/publikacije/190-demokratija-zivotne-sredine-napredak-neprijavljen>
3. Izvještaj za period do 2014.g.
<https://eko.ba/publikacije/87-demokratija-zastite-okolisa-u-bosni-i-hercegovini-posustajucim-hodom>

Uvod

Izvještaj iz sjene o sprovođenju Arhuske konvencije u Bosni i Hercegovini odnosi se na period 2021 – 2024. godine i rezultat je koordinisanog i zajedničkog rada ekoloških organizacija iz Bosne i Hercegovine i Republike Češke. U ovom izvještaju učestvovali su udruženja: „Arnika” iz Češke Republike, „Centar za životnu sredinu” iz Banja Luke i „Arhus centar” Sarajevo, koje zajedno u Bosni i Hercegovini rade na očuvanju životne sredine, koristeći različite alate i metode. Izvještaj uporedo prati peti nacionalni Izvještaj o sprovedbi Arhuske konvencije u Bosni i Hercegovini za period od 2021 – 2024. godine i prikazuje primjenu Arhuske konvencije iz ugla organizacija koja se sa njom susreću svakodnevno u praksi. Stanje u oblasti životne sredine koje vlasti u Bosni i Hercegovini prikazuju, ovim izvještajem nadopunjuje se stvarajući kompletnu sliku primjene pozitivno pravnih propisa, komunikacije i odnosa raznih nivoa vlasti prema građanima i organizacijama civilnog društva u borbi za očuvanje prirode, konzumiranjem prava na sva tri stuba Arhuske konvencije.

Zahvaljujući kontinuiranoj i međusobnoj saradnji organizacija koja se bave zaštitom životne sredine, izvještaj je dao sliku rada tih organizacija u svakodnenim naporima za njeno očuvanje. Kao i svaki put, izvještaj se dotiče i rada izvršnih i sudskih vlasti u primjeni Arhuske konvencije, pa tako predstavlja osvrte na primjenu iz svih uglova. Konceptija ovog izvještaja postavljena je drugačije u odnosu na Nacionalni izvještaj Bosne i Hercegovine koji prati implementaciju i primjenu svakog člana Arhuske konvencije i više se dotiče primjene stubova Arhuske konvencije u praksi. U izvještaju se obrađuje analiza rada institucija i organizacija u implementaciji sva tri stuba konvencije, dok rezultate analize prate podaci iz upitnika, obrađuje se poglavlje „progon aktivista”, PRTR protokol kao i međunarodni mehanizmi i njihova upotreba u zaštiti primjene Arhuske konvencije.

Kao i do sada, izvještajem se ukazuje na probleme na koje nailaze organizacije koje se bave zaštitom životne sredine i predlaže načine za njihovo prevazilaženje, rješavanje. Veći dio Arhuske konvencije implementiran je kroz domaće zakonodavstvo stvarajući dvadeset godina praksu primjene, a svježiji primjeri sa terena ukazuju da su se počeli stvarati novi presedani koji na određeni način ograničavaju prava primjene ove konvencije. Upravo na ovakve stvari ukazuje i ovaj izvještaj, da promjene koje se dešavaju na određeni način počinju ograničavati prostor za rad civilnog sektora.

Posebnu ulogu u izradi ovog izvještaja, pored organizacija koje se bave životnom sredinom, imaju i Arhus centri u Bosni i Hercegovini. Mreža koju čine ove organizacije uspostavila je temelj za zaštitu životne sredine, stvarajući pravnu praksu i ukazujući time na propuste, primijećene u impementaciji konvencije. U ovom trenutku u Bosni i Hercegovini postoji nekoliko Arhus centara koji bezrezervno rade na kvalitetnijoj implementaciji Arhuske konvencije kroz svakodnevne pravne aktivnosti, dajući tako pravnu podršku organizacijama u ostvarivanju svojih prava. Trenutno su aktivni Arhus centri u Banja Luci, Sarajevu, Zenici, Tuzli i Livnu i to:

1. **Arhus centar Banja Luka** – Udruženje Centar za životnu sredinu
2. **Arhus centar Sarajevo** – Udruženje Arhus centar u BiH
3. **Arhus centar Zenica** – Udruženje Eko Forum Zenica
4. **Arhus centar Mostar / Livno** – Udruženje Dinarica
5. **Arhus centar Tuzla** – Udruženje Centar za ekologiju i energiju

Administrativni i pravni okvir

Administrativni okvir

Bosna i Hercegovina je složena država sastavljena od dva entiteta i disktrikta (Republika Srpska, Federacija Bosna i Hercegovina, Brčko Disktrikt). Republika Srpska je jedna administrativna jedinica, dok je Federacija Bosne i Hercegovine sastavljena od deset kantona. Republika Srpska je podijeljena na 64 opštine ili gradove, a Federacija Bosne i Hercegovine na 79 opština. Svaka administrativna jedinica, bilo da je entitet, distrikt ili kanton ima svoju izvršnu vlast (Vlada) koja u svom sastavu ima organ uprave koji je nadležan za pitanja iz zaštite životne sredine.

Institucije nadležne u oblasti životne sredine

Pitanja iz zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini se nalaze u nadležnosti različitih institucija čija je podjela navedena u zakonima koji se bave oblastima zaštite, očuvanja i korištenja životne sredine. S obzirom na komplikovanu administrativnu podjelu, u Bosni i Hercegovini postoji 12 ministarstva nadležnih za zaštitu životne sredine, 4 agencije koje se bave pitanjem upotrebe i zaštite voda, te nekoliko desetina ministarstva koji su u indirektnoj vezi sa zaštitom, očuvanjem

ili upotrebom životne sredine. Svaka administrativna jedinica (kanton, entitet) ima svoje propise koje primjenjuje u oblasti životne sredine, pa je iz tog razloga Bosna i Hercegovina je prepuna zakona kojima se reguliše oblast životne sredine, bilo da je to posredno ili neposredno.

Tabela nadležnih institucija koje donose odluke u oblasti životne sredine

Bosnia i Hercegovina	Republika Srpska	Federacija Bosne i Hercegovine	Brčko Distrikt
Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine	Ministarstvo prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije	Federalno ministarstvo okoliša i turizma	Odjeljenje za prostorno planiranje i imovinsko-pravne poslove
Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	
Ured za veterinarstvo BiH	Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite	Federalno ministarstvo zdravlja	
Agencija za statistiku BiH	Ministarstvo energetike i rudarstva	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije	
Ministarstvo komunikacije i prometa BiH	Ministarstvo saobraćaja i veza	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija	
Međuentitetsko tijelo za okoliš	Ministastvo trgovine i turizma	Federalno ministarstvo prostornog uređenja	
Međuentitetska savjetodavna komisija za koordinaciju upravljanja vodama	Fond za zaštitu životne sredine i energetske efikasnosti	Fond za zaštitu okoliša Federacije BiH	
	Republički hidrometeorološki zavod	Federalni institut za hidrometeorologiju	
	Vode Republike Srpske	Agencija za vodno područje rijeke Save	
	Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa	Agencija za vodno područje Jadranskog mora	
	Lokalne administrativne jedinice	Federalno ministarstvo poljoprivrede federacije bih	
	Gradska odjeljenja za zaštitu životne sredine	Kantonalna ministarstva odgovorna za zaštitu prirode i voda u 10 kantona Federacije BiH	

Osnovni zakoni koji se primjenjuju u oblasti životne sredine

a Republika Srpska

Oblast	Zakon / podzakonski akt
Oblast geoloških istraživanja	Zakon o geološkim istraživanjima Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 64/2022 i 63/2024)
Oblast koncesija	Zakon o koncesijama („Sl. glasnik RS”, br. 59/13, 16/18 and 70/20)
Oblast životne sredine / okoliša	Zakon o zaštiti životne sredine („Sl. glasnik RS”, br. 71/2012, 79/2015, 70/20)
Oblast voda	Zakon o vodma („Sl. glasnik RS”, br. 50/06, 92/09, 121/12)
Oblast energetike	Zakon o električnoj energiji („Sl. glasnik RS”, br. 8/2008 – prečišćen tekst, 34/2009, 92/2009 i 1/2011)
Oblast građenja	Zakon o uređenju prostora i građenju „Sl. glasnik RS”, br. 40/2013, 2/2015 – odluka US, 106/2015 i 3/2016 – ispr., 104/2018 – odluka US i 84/2019)

b Federacija Bosne i Hercegovine

Oblast	Zakon / podzakonski akt
Oblast geoloških istraživanja	Zakon o geološkim istraživanjima Federacije Bosne i Hercegovine („Sužbene novine Federacije BiH”, br. 9/2010).
Oblast koncesija	Zakon o koncesijama Federacije BiH („Sl. novine FBiH”, br. 40/02, 61/06)
Oblast okoliša	Zakon o zaštiti okoliša („Sl. novine FBiH”, br. 15/2021)
Oblast voda	Zakon o vodama („Sl. novine FBiH”, br. 70/06)
Oblast energetike	Zakon o električnoj energiji („Službene novine FBiH” br. 66/13, 94/15 i 54/19)
Oblast građenja	Zakon o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije Bosne i Hercegovine („Sl. novine FBiH”, br. 2/06, 72/07, 32/08, 4/10, 13/10, 45/10, 85/21, 92/21 i 72/24)

c Brčko Distrikt

Oblast	Zakon / podzakonski akt
Oblast koncesija	Zakon o koncesijama („Službeni glasnik DB”, br. 41 / 06, 19 / 07, 02 / 08)
Oblast životne sredine / okoliša	Zakon o zaštiti životne sredine „Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, br. 16/2024 – prečišćen tekst).
Oblast voda	Zakon o zaštiti voda („Službeni glasnik DB”, br. 25/04, 1/05 and 19/07)
Oblast energetike	Zakon o električnoj energiji („Službeni glasnik DB” broj 36/04, 28/07, 61/10 i 4/13)
Oblast građenja	Zakon o prostornom planiranju i građenju („Službeni glasnik DB”, br. 29/08, 18/17, 48/18, 10/20, 29/20, 40/20)

Iako se u Bosni i Hercegovni, njenim entitetima i Brčko Distriktu primjenjuje više setova zakona iz oblasti životne sredine (voda, vazduh, hemikalije, buka, otpad...) čije se usklađivanje sa evropskim direktivama tek očekuje u narednom periodu, kako je to opisano u prvom i drugom Izveštaju iz sjene o primjeni Arhuske konvencije, zakoni o zaštiti životne sredine / okoliša igraju ključnu ulogu u očuvanju životne sredine / okoliša od svakodnevnog njenog narušavanja i uništavanja. U tom dijelu, organizacije civilnog društva aktivno su uključene u njihovu primjenu u praksi kroz sva tri stuba Arhuske konvencije, ukazujući vlastima na učinjene propuste kako bi se na osnovu iskustva isti mogli ispraviti.

Međutim, još uvijek je ostalo otvoreno pitanje implementacije Arhuske konvencije u zakone koji na direktan ili indirektan način utiču na status životne sredine i prirode. Do sada, stubovi Arhuske konvencije primjenjuju se u oblasti životne sredine i voda, dok je primjena u ostalim oblastima izostala. Tako po pitanju koncesija kojima se raspolaze prirodnim resursima – koncesijama, nije regulisano pitanje učešća javnosti u praksi, iako su zakoni koji regulišu ovu oblast decidno naveli da javnost učestvuje prilikom planiranja dodjele koncesije. Slična situacija je i u oblasti građenja, gdje javnost nema mogućnost da utiče na odluke javnih organa vlasti, pa samim tim im je onemogućen i pristup pravdi.

Zakoni koji indirektno utiču na primjenu Arhuske konvencije u praksi

Kada je u pitanju postojanje drugih zakona koji indirektno utiču na primjenu Arhuske konvencije, situacija u entitetima Bosne i Hercegovine je različita. S tim u vezi za razliku od Federacije Bosne i Hercegovine koja nije donijela zakone koji na određeni način sužavaju i ograničavaju rad civilnog društva, u Republici Srpskoj je u izvještajnom periodu 2021 – 2024. godine na dnevnom redu Narodne skupštine Republike Srpske već bilo ili usvojeno nekoliko zakona koji su na indirektan način uticali na rad civilnog sektora. Ovi zakoni u dobroj mjeri ograničavaju i sužavaju rad organizacija civilnog društva u ostvarivanju demokratskih zagarantovanih prava.

Federacija Bosne i Hercegovine

1 Zakon o zaštiti prirode

U oktobru 2024. godine usvojene su izmjene i dopune Zakona o zaštiti prirode Federacije Bosne i Hercegovine u kojima još uvijek nije data mogućnost organizacijama, koje se bave zaštitom životne sredine, za podnošenje inicijative za zaštitu određenog područja. Iako su na Zakon, kada je bio u formi nacрта, pristigli komentari sa čitavog područja Bosne i Hercegovine i sugestije da se model učešća javnosti i njene nadležnosti kod pokretanja inicijative „prepiše” iz Zakona Republike Srpske, predlagač Zakona u toku procesa konsultacija, nije našao za svrsishodno da ovakve odredbe i uvrsti.

Stanovnici lokalnih zajednica Federacije Bosne i Hercegovine ostali još uvijek uskraćeni za konzumiranje prava pokretanja inicijative za zaštitu prirode, koji u današnjem društvu treba da čini jedan od osnovnih principa učestvovanja lokalne zajednice u iniciranju pozitivnih promjena.

Republika Srpska

1 Izmjene i dopuna Krivičnog zakonika

U martu 2024. godine na dnevnom redu Narodne skupštine Republike Srpske našle su se izmjene i dopune Krivičnog zakonika koji je u svom nacrtu, a kasnije i prijedlogu proširio i dopunio broj krivičnih djela protiv časti i ugleda. Najveća promjena odnosila se na kriminalizaciju klevete, odnosno kleveta je označeno kao krivično djelo, iako je već uvrštena kao prekršaj u skladu sa odredbama Zakona o javnom redu i miru. Navedeni nacrt, kasnije i prijedlog, prošao je javni uvid i javnu raspravu, a organizacije civilnog sektora su podnijele veliki broj komentara, a nisu izostale ni reakcije novinara i ekoloških aktivista. Predložene izmjene nisu u skladu sa Ustavom i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima koji zabranjuju cenzuru štampe, a kao sankciju za neistinito izvještavanje propisuju demant i naknadu štete, nikakvo krivično gonjenje, kako to predmetne izmjene i dopune predviđaju.

Na kraju, Krivični zakonik je usvojen kao prijedlog sa malim izmjenama koje su se odnosile na visinu novčane kazne za učinjena djela, dok su navedena krivična djela ostala kao usvojena i to: kleveta, iznošenje ličnih i porodičnih prilika, javno izlaganje poruzi zbog pripadnosti određenoj rasi, vjeri ili nacionalnosti, isključenje protivpravnosti kod krivičnih djela protiv časti i ugleda, gonjenje za krivična djela protiv časti i ugleda, javno objavljivanje presude za krivična djela protiv časti i ugleda.

2 Izmjene i dopune Zakona o geološkim istraživanjima

Narodna skupština Republike Srpske je u julu 2022. godine, usvojila izmjene i dopune Zakona o geološkim istraživanjima Republike Srpske.

U fazi javnog uvida u Nacrt zakona, Centar za životnu sredinu je podnio iscrpne komentare i primjedbe na predložena zakonska rješenja. U finalni tekst Nacrta zakona, između ostalih, uvažene su primjedbe istaknute u pogledu nelegitimnog delegiranja diskrecionog odlučivanja o mogućnosti geoloških istraživanja upravljačima zaštićenih područja, uslova za dokazivanje riješenih imovinsko-pravnih odnosa na budućem istražnom polju, neophodnosti prethodne

procjene uticaja na životnu sredinu, direktnog učešća lokalne samouprave i građana u odlučivanju o ishodovanju dozvole, ukidanja postupka procjene uticaja na životnu sredinu i Dr. Djelimično su uvažene i druge sugestije kojima se isticala neophodnost bolje zaštite životne sredine.

Nakon dvije godine, a na osnovu stečene prakse na terenu gdje su se sagledali svi aspekti primjene Zakona o geološkim istraživanjima, Narodna skupština Republike Srpske nakon održanog javnog uvida i javne rasprave, usvojila je Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o geološkim istraživanjima Republike Srpske. Protiv usvojenih izmjena, Centar za životnu sredinu je podnio Inicijativu Ustavnom sudu za ocjenu ustavnosti i zakonitosti Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o geološkim istraživanjima, u kome je kao i u toku usvajanja, naveo sporne izmjene:

- Iz procedure odlučivanja o odobravanju istražnih prava ukida se obaveza pribavljanja mišljenja nadležnog organa o potrebi prethodne procjene uticaja, što ukida potrebu konsultovanja organa nadležnih za zaštitu životne sredine.
- Ukidanje potrebe pribavljanja mišljenja organa lokalne samouprave – organa koji zastupa interese građana lokalne zajednice, je posebno zabrinjavajuće, jer je suprotan proaktivnoj transparentnosti i participativnoj demokratiji u upravljanju javnim dobrima, oblasti kojoj već hronični nedostaju legitimno usvojene javne politike, te je opravdano izazvalo zabrinutost javnosti.
- Predloženo je i da se količine koje se mogu izuzeti u procesu ispitivanja, povećavaju za čak 50 puta odnosno sa 200 na 10.000 m³, jer se pokazalo da su za neke rude trebale veće količine – dok izrađivač izmjena i dopuna zakona izostavlja da navodi na koje konkretno rude bi se tako enormno povećanje količina odnosilo. Praktički gledano, jasno je da će kod takvih količina još veći izazov biti vršiti monitoring kako istražnih radova, tako i same količine materijala koji se izuzima.

Ustavni sud RS nije prihvatio da ocijeni ustavnost izmjena i dopuna Zakona o geološkim istraživanjima, te je u svojoj odluci utvrdio da osporene odredbe zakona ne narušavaju ustavne norme, da su one u skladu sa ustavnim ovlašćenjima zakonodavca, odnosno ustavnim načelom tržišne privrede i garancija racionalnog korištenja prirodnih bogatstava. Uz to, Ustavni sud je ocijenio da izmjena i dopuna zakona predstavlja odraz cjelishodne procjene zakonodavca i politike u uređivanju pravnih odnosa u oblasti geoloških istraživanja.

Ustavni sud uopšte nije cijenio uticaj osporenih normi na ustavno pravo na zdravu životnu sredinu, odnosno uticaj njihove primjene u odnosu na standarde međunarodnih izvora prava, i to Evropske povelje o lokalnoj samoupravi, Evropske konvencije o osnovnim ljudskim pravima, Aarhuske konvencije, Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, te Rezolucije UN-a o prepoznavanju prava na čistu, zdravu i održivu životnu sredinu, na koje se u inicijativi posebno ukazivalo

3 Izmjene i dopune Zakona o referendumu i građanskoj inicijativi

U maju 2024. godine na dnevnom redu Narodne skupštine Republike Srpske našao se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o referendumu i građanskoj inicijativi Republike Srpske. Ovim nacrtom predviđeno je da je referendum punovažan ako je na njemu glasala natpolovična većina građana koji imaju biračko pravo i koji su u biračkom spisku, dok je referendumsko pitanje dobilo podršku građana ako se za njega izjasnila natpolovična većina građana koja je glasala na referen-

dumu. Takođe, ovim nacrtom je predviđeno da rok za skupljanje potpisa u vezi sa građanskom inicijativom traje 30 dana, umjesto 7 za koji je rok bio do sada. Na navedeni nacrt Zakona, Kuća ljudskih prava Banja Luka je uložila prijedlog, sugestije i mišljenja. Nakon održanog javnog uvida i javne rasprave Zakon je usvojen u tekstu koji je bio i predložen.

4 Zakon o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija

Zadnjih nekoliko godina Vlada Republike Srpske je u dva navrata na dnevni red Narodne skupštine Republike Srpske dostavila Zakon o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija koji se odnosio na sve vidove organizovanja civilnog sektora koji se registruju u skladu sa Zakonom o udruženjima i fondacijama (**udruženja, fondacije, strane i međunarodne nevladine organizacije**). U tom smislu, zakon ove organizacije naziva neprofitne organizacije koje u cjelosti ili djelimično finansiraju druge države, njihovi organi ili njihovi ovlašteni zastupnici, međunarodne i strane organizacije, strani državljani ili registrovane nevladine organizacije koje se finansiraju iz inostranstva. Zakon je u svom prijedlogu unio četiri ključne stvari koje su organizacije civilnog društva osporavale u toku trajanja javnog uvida i javne rasprave.¹

Vlada Republike Srpske je u martu 2024. godine uputila u Narodnu skupštinu Republike Srpske, Nacrt ovog zakona koji je usvojen i za koga je tokom 2024. godine organizovan javni uvid i javna rasprava. Nakon skoro 6 mjeseci, dan prije isteka roka za usvajanje zakona pred zakonodavnim tijelom, Vlada Republike Srpske je povukla sporni zakon od usvajanja, pod izgovorom da će se isti zakon ponovo naći na dnevnom redu u narednom periodu.

¹ Prva primjedba se odnosila na ubacivanje termina politička aktivnost što predstavlja svaku aktivnost prema organima, institucijama ili izabranim predstavnicima Republike Srpske ili predstavnicima Republike Srpske u institucijama Bosne i Hercegovine u pogledu formulisanja, usvajanja ili izmjene propisa i politike Republike Srpske ili u pogledu političkog i javnog interesa. Druga primjedba se odnosila na uspostavljanje posebnog registra ovih „targetiranih” organizacija koji se vodi pri Ministarstvu pravde koja se upisuje podnošenjem prijavit na propisanom obrascu. Podaci koji se nalaze u registru (ime, prezime i adresa, odnosno naziv i sjedište osnivača, osnivački akt i rješenje o upisu izdato od strane nadležnog organa, statut i organi neprofitne organizacije) dostupni su i moraju se dati na uvid: inspekcijским organima, organima Republike Srpske ili adležnom odboru Narodne skupštine Republike Srpske. Treća primjedba odnosila se na obaveznost dostavljanja Ministarstvu pravde: polugodišnji finansijski izvještaj sa naznakom uplatioca, visine doznačenih sredstava, vrste iznosa i naknade i prihoda izraženih u novcu ili drugoj vrijednosti, kao i izvještaj o utrošenim sredstvima. Takav izvještaj, Ministarstvo pravde dostavlja Poreskoj upravi Republike Srpske na dalje postupanje, radi kontrole finansijskih sredstava. Četvrta primjedba odnosila se na proširena ovlaštenja ministra pravde koji je prema predloženom zakonu ovlašten da pokrene postupak nadležnom sudu, ako organizacija djeluje suprotno odredbama predloženog nacrta.

Implementacija stubova Arhuske konvencij u praksi

Za potrebe prikupljanja podataka i izrade izvještaja korišteni su upitnici koji su poslani na adrese nadležnih ministarstava i ostalih institucija, gradova i opština, sudova entiteta u Bosni i Hercegovini, te na EkoBiH mrežu² i mrežu Arhus centara. Upitnici sadrže pitanja za prikupljanje podataka u primjeni sva tri stuba Arhuske konvencije i razlikuju se po svojoj formi, u zavisnosti kome su poslani. Od ukupno poslanih 52, stiglo je 38 odgovora sa različitih adresa na entitetskom i kantonalnom nivou. Pojedine institucije, iako su odgovorile, nisu dostavile tražene podatke.

Od ukupno poslanih 40 upitnika članicama EkoBiH mreže, primljeno je 6 upitnika, što uključuje i Arhus centre u BiH.

Tabela primljenih i poslanih upitnika u BiH:

Institucije	Poslani upitnici	Primljeni upitnici
Nadležna ministarstva	21	14
Okružni / kantonalni sudovi	16	16
Pojedine institucije	4	3
Gradovi / opštine	11	5
NVO sektor	40	6
Ukupno	92	38

Analiza upitnika udruženja

Upitnik za udruženja koncipiran je u odnosu na praksu stečenu u dosadašnjem radu, pa je tako upitnikom razrađeno pitanje koje se odnosi na pristup informacijama u smislu broja poslanih, odobrenih, djelimično odobrenih, neodgovorenih (ćutanje administracije) i odbijenih zahtjeva.

Upitnikom je dalje razrađeno pitanje ućešća javnosti u donošenju odluka i to: ućešće u postupku odobravanja rješenja o studiji uticaja na životnu sredinu, postupku izdavanja ekološke / okolinske dozvole, postupku donošenja prostorno-planske dokumentacije i ućešće u drugom postupku značajnim za životnu sredinu.

² <https://ekobih.net/o-mrezi/>

Pitanje pristupa pravdi, odnosi se na podatke nastale u drugostepenom žalbenim postupku pa se tako traže podaci o broju podnesenih žalbi protiv rješenja ili ćutanja administracije, podaci o usvojenim žalbama ili dobijenim informacijama, podaci o odbijenim žalbama, žalbenim postupcima koji su u toku i broju podnesenih tužbi u upravnom sporu, odbijenim ili usvojenim tužbenim zahtjevima, zatim broj podnesenih zahtjeva za preispitivanje sudske odluke, broj podnesenih prijedloga za ponavljanje postupka, broj podnesenih prigovora Ombudsmanu u BiH, kao i broj korištenja usluga advokata ili pravnika.

Upitnici su slani mreži Arhus centra u BiH koju trenutno čini pet kancelarija u Banja Luci, Sarajevu, Livnu, Zenici i Tuzli, organizacijama koje zajedno sa lokalnim organizacijama proaktivno učestvuju u rješavanju pravnih problema u vezi sa primjenom stubova Arhuske konvencije u praksi. Pored Arhus centara, svoj doprinos u prikupljanju podataka u ovom izvještaju dale su i pojedine organizacije koje su dio mreže EkoBiH.

Pojedine organizacije, su pored podataka koje su poslali iz svoje evidencije, za potrebe izrade ovog izvještaja, dostavile i narativni dio koji se odnosi na učešće građana u procesima donošenja odluka.

Tako je Udruženje „Eko Forum” Zenica dostavilo detaljne informacije o svojim aktivnostima u svakoj godini:

U 2021. godini provedene su aktivnosti online javne rasprave o postupku obnove okolinske dozvole za pogone i postrojenja „ArcelorMittal”, Zenica u kojoj su učestvovali: predstavnici „Eko foruma”, Kompanije „ArcelorMittal”, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Federalne uprave za inspeksijske poslove, Grada Zenice i drugi zainteresovani pojedinci. Uz saglasnost učesnika javna rasprava je snimljena, ali „ArcelorMittal” nije dozvolio da se taj snimak javno objavi. Nakon toga, zajedno s predstavnicima Mjesne zajednice Janjići predani su na protokol Gradske uprave Zenica, prikupljeni potpisi i prateća dokumentacija građanske inicijative za stavljanje van snage odluka Gradskog vijeća Zenica, koje je utvrdilo javni interes za izgradnju hidroelektrane „Janjići” na rijeci Bosni kod Zenice. Tom prilikom je prikupljeno po 1.563 potpisa građana. (dok je za pokretanje rasprave bilo potrebno prikupiti 1.500 potpisa). Ovi potpisi prikupljeni su na štandovima koji su bili postavljeni na ulicama Grada Zenice.

U drugoj polovini 2021. godine Gradsko vijeće razmatralo je inicijativu koju je Udruženje „Eko forum” Zenica podnijelo za zaštitu Janjićkih slapova potkrijepljenu sa 1.563 imena i matičnih brojeva građana koji se protive gradnji hidroelektrane „Janjići” na rijeci Bosni. Inicijativa je predata 7. aprila, a tek 3. juna stavljena je na dnevni red Gradskog vijeća, i to na tajnom i nenajavljenom nastavku prekinute sjednice, kao dopuna dnevnog reda. Radno predsjedništvo nije nam dopustilo da obrazložimo inicijativu i da vijećnicima objasnimo kako i zašto je treba podržati. Izgovor je bio da „zbog epidemiološke situacije” ne smijemo prisustvovati sjednici uprkos izjave Odbora za usklađenost s Arhuskom konvencijom koja jasno stavlja do znanja da pandemija COVID-19 ne može opravdati bilo kakvo ograničavanje prava javnosti na informacije, sudjelovanje i pravdu u pitanjima zaštite okoliša³, te se tako Gradsko vijeće direktno suprotstavilo volji građana. Komisija za propise Gradskog vijeća iznijela je stav da bi se poništavanjem odluka vijeća prekršio

3 unece.org/environment/press/aarhus-convention-compliance-committee-makes-clear-covid-19-pandemic-cannot

princip „ne bis in idem“ što znači da se ne smije odlučivati „dva puta o istom“. Nakon glasanja, građanska inicijativa je većinom glasova odbačena uz izgovor da za nju nema pravnog osnova. Na kraju godine organizovani su mirni protesti ispred Gradske uprave Zenica „Sačuvajmo Janjičku adu i slapove“. Nakon toga, poslali smo Zahtjeve sa protesnog skupa: Gradskoj upravi Zenica, Elektroprivredi BiH, Vladi Federacije BiH, Njemačkoj razvojnoj banci KfW, Ministarstvu energije, rudarstva i industrije FBiH.

Za razliku od 2021. godine, u slijedećoj godini „Eko Forum“ Zenica je organizovao u Velikoj sali Grada Zenice Javnu raspravu o Zahtjevu za izdavanje okolišne dozvole „Arcelor Mittal“ Zenica, te je njemačka banka KfW započela postupak raskidanja sporazuma o dodjeli kredita u iznosu od 30 miliona eura za izgradnju hidroelektrane „Janjići“ na rijeci Bosni. Mjesna zajednica Janjići, „Eko forum“ Zenica i „Arhus centar“ Sarajevo pokrenuli su u januaru 2021. godine postupak pred uredom za žalbe ove banke. Dobili smo informaciju iz banke da je pokrenut postupak raskida sporazuma o dodjeli kredita. Nadalje, upućen je i dopis Gradu Zenica da se na sjednicu Gradskog vijeća uvrsti tačka dnevnog reda o našoj inicijativi za pokretanje procedure proglašenja Parka prirode „Babina-Tvrkovac“. Nakon niza sastanaka održanih sa radnim predsjedništvom Gradskog vijeća, dogovoreno je da se organizuje javna prezentacija za sve građane, a posebno one koji se protive toj inicijativi. Prezentacija je održana u sali Gradskog vijeća 25. 6. 2024. godine. Prezentaciji je prisustvovalo oko 100 građana, od čega je nešto više od polovine izrazilo snažno protivljenje toj inicijativi, što je naišlo i na podršku nekih gradskih vijećnika. Nakon prezentacije, dogovoreno je da se u roku od 15 dana Gradskom vijeću dostave sugestije i primjedbe, kako bi se odlučilo da li će se ta inicijativa ikada naći na dnevnom redu Gradskog vijeća. Na taj način grubo je zloupotrijebljena Arhuška konvencija, na način da se iza navodne javnosti, odnosno stanovništva koje bi bilo direktno obuhvaćeno zaštićenim područjem krije grupa od 100 pojedinaca koji se protive inicijativi. U skladu sa dogovorom, dostavili smo niz prijedloga za izmjenu inicijative. Takođe smo predložili da predstavnici građana koji se protive proglašenju zaštićenog područja prikupe potpise uz navođenje matičnog broja najmanje 1500 birača upisanih u centralni birački spisak i dostave ih Gradskom vijeću na odlučivanje, u skladu s članom 97 Statuta Grada Zenice, kako bi Gradsko vijeće donijelo odluku o inicijativ za izmjene Prostornog plana, Strategije razvoja i Akcionog plana za zelene gradove, koje je Gradsko vijeće već usvojilo. Ponuđeno je i alternativno rješenje, da Gradsko vijeće raspiše referendum, u skladu s članom 88 Statuta Grada Zenice, kojim bi se svi građani Zenice izjasnili jesu li za provođenje stručnih istraživanja za uspostavljanje zaštićenih područja na teritoriji Grada Zenice prema Zakonu o zaštiti prirode FBiH. Do formiranja novog sastava Gradskog vijeća nakon lokalnih izbora održanih u oktobru 2024. ta inicijativa još nije stavljena na dnevni red Gradskog vijeća. Iste godine organizovana je u Velikoj sali Grada Zenice Javna tribina „Odgovori na energetska krizu“, a traženo je i od kompanije „Eastern Mining“ Vareš da se dostavi „Izveštaj o istraživanju biodiverziteta na lokalitetu rudnika Rupice i otvorenog kopa Veovača, opština Vareš. Od kompanije smo dobili odgovor da nam taj izveštaj ne mogu ustupiti jer isti predstavlja autorsko djelo i da je zaštićen Zakonom o zaštiti autorskih prava. Nakon našeg prigovora, ponudili su nam da izvršimo uvid u izveštaj uz potpisivanje ugovora o povjerljivosti. Kako to predstavlja kršenje Arhuške konvencije, nismo pristali potpisati takav ugovor i nismo dobili uvid u taj dokument. Po pitanju izdavanja ekološke dozvole za „Arcelor Mittal“ Zenica, organizovana je ponovo u Velikoj sali Grada Zenice Javna rasprava o dopunjenom Zahtjevu za izdavanje okolišne dozvole „Arcelor Mittal“ Zenica. Pored toga, poslana je i žalba Federalnom ministarstvu za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo na rješenje o vodnoj dozvoli koje je Agencija za vodno područje rijeke Save donijela 10. 11. 2022. za kompaniju AMZ. Ova žalba je uvažena i poništena je vodna dozvola kompaniji AMZ.

U 2023. godini organizovano je ulično prikupljanje potpisa za izmjenu Prostornog plana ZDK da se preispita opravdanost planirane izgradnje 77 hidroelektrana u ZDK, pokrenut je žalbeni postupak pred nezavisnim mehanizmom Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) za provjeru usklađenosti projekta „Toplana Zenica” sa ekološkim politikama banke, a za koji je banka 2018. godine odobrila kredit u iznosu od 18 miliona eura. Nakon više odgađanja, nezavisni mehanizam za žalbe je prihvatio aplikaciju i započet je proces provjere, te je ovaj postupak i obustavljen, jer je korporacija ArcelorMittal donijela odluku da u potpunosti i trajno obustavi proizvodnju koksa u pogonima „ArcelorMittal” Zenica, čije nekontrolisano zagađenje okoliša je bilo osnov za podnošenje žalbe. Nadalje, prema Ministarstvu za prostorno uređenje, promet i komunikaciju i zaštitu okoline ZDK uputili smo dvije inicijative: 1. Inicijativa za pokretanje izmjena prostornog plana ZDK i 2. Inicijativa za izradu revidiranog Plana upravljanja otpadom na području ZKD. Pored toga, u ovoj godini upućeno je i Otvoreno pismo Skupštini Zeničko-dobojskog kantona u kojem smo tražili da se Privrednom društvu „Adriatic Metals BH” ne dodijeli plaketa ZDK za razvoj privrede. Iako je Ocjenjivački sud za dodjelu javnih priznanja predložio dodjelu plakete, glasanjem na Skupštini ZDK donesena je odluka da se uvaži mišljenje javnosti koje smo im otvorenim pismom prenijeli i da se ta nagrada ne dodjeli.

Svoj doprinos dali su i mještani Goražda iz naselja Glamoč tako što su podnijeli Zahtjev za Tematsku sjednicu Gradskog vijeća Grada Goražda, ali na taj zahtjev nikad nije odgovoreno. Pored toga, organizovali su i mirne proteste, a podnijeli su i dvije građanske inicijative Gradskom vijeću Grada Goražda koje još nisu razmatrane.

a Pravo na pristup informacijama

Veliki broj poslanih zahtjeva prema raznim institucijama istovremeno ukazuje da se svakim danom sve više pojavljuje projekata u vezi sa životnom sredinom. Istovremeno, veliki broj odgovorenih zahtjeva dovoljno govori o tome da institucije u zadnje četiri godine dosljedno primjenjuju

	Poslani zahtjevi za pristup informacijama	Informacija dobijena u cijelosti	Informacija dobijena djelimično	Ćutnja administracije	Pristup informacijama odbijen	Podnesene žalbe protiv rješenja ili ćutnje administracije	Žalba usvojena i informacija dobijena	Žalba odbijena	Žalbeni postupak u toku	Broj podnesenih tužbi u upravnom sporu
2021	218	194	4	10	8	11	21	0	0	17
2022	382	285		40	15	57	57	0	0	14
2023	340	270	2	6	13	17	10	1	1	19
2024	458	400	3	9	7	26	14	2	0	28
Ukupno	1398	1149	9	65	43	111	102	3	1	78

odredbe zakona o slobodi pristupa informacijama. S druge strane, postoji još uvijek relativno veliki broj predmeta u kojima je Zahtjev za pristup informacijama odbijen ili organi ne odgovaraju na Zahtjev (ćutanje administracije). Istovremeno, broj podnesenih tužbi nadležnim sudovima se odnosi upravo na predmete u kojima je pristup informacijama bio uskraćen, pravdan interesom investitora većim, nego interesom javnosti.

b Učešće javnosti u donošenju odluka

Ativnosti organizacija koja se bave životnom sredinom u primjeni drugog stuba svake godine pokazuju da vlasti intenzivno rade na promjeni propisa, donošenju prostorno planske dokumentacije, kao i na predmetima koji zahtijevaju postojanje studije uticaja ili ekološke dozvole. Tako su u toku izvještajnog perioda organizacije učestvovalе u izradi 47 propisa na entitetskom nivou, što se najviše odnosi na donošenje zakonskih i podzakonskih akata vezanim za oblast životne sredine.

Broj predmeta u kojim se odobrava studija uticaja na životnu sredinu (47) i izdaju ekološke dozvole (24) veći je u odnosu na prošli izvještajni period što je rezultat povećanih aktivnosti investitora u iskorištavanju prirodnih resursa. Samim tim, povećana je i aktivnost organizacija koje se bave životnom sredinom. Ove aktivnosti posebno su izrađene u oblasti donošenja prostorno planske dokumentacije (44) i pokazatelj je čestih izmjena regulacionih planova, koji se izrađuju praveći ustupke investorima u „neplanskom” razvijanju gradova i opština.

	Učešće pri izradi propisa na nivou BiH	Učešće pri izradi propisa i sl. na nivou RS/FBiH	Učešće pri izradi propisa i sl. na kantonalnom nivou	Učešće pri izradi propisa i sl. na gradskom/opštinskom nivou	Učešće u postupku odobravanja rješenja o studiji uticaja na okoliš/životnu sredinu	Učešće u postupku izdavanja okolišne/ekološke dozvole	Učešće u postupku donošenja prostorno- planske dokumentacije	Učešće u drugom postupku značajnom za životnu sredinu/okoliš
2021	10	4	0	1	16	4	2	11
2022	5	12	0	1	9	5	26	7
2023	6	15	0	1	8	7	8	6
2024	8	16	1	1	14	8	8	3
Ukupno	29	47	1	4	47	24	44	27

c Pristup pravdi

Kao što je već nekoliko puta opisano u ovom izvještaju, konzumiranje trećeg stuba – pristup pravdi pokazatelj je ozbiljnog pristupa i nadzora organizacija prema radu nadležnih organa vlasti. U postupcima upravnog – sudskog nadzora provjerava se kvalitet rada i rješenja kojim se odobrava studija uticaja na životnu sredinu, ekološka dozvola, te posebnu oblast podrazumijevaju sudski postupci pokrenuti radi nedavanja traženih informacija. Upravo iz tih razloga, broj usvojenih tužbi, posebno u postupcima odobrenja studije uticaja i ekoloških dozvola, pokazuje međusobni odnos između izrađivača dokaza, naručioca i organa koji daje odobrenje za te dokumente. Sudske presude u takvim sporovima pokazatelj su da organi poklanjaju puno povjerenje u kvalitet dokumenata koji se izrađuju, bez dodatne kontrole, u svrhu dobijanja određene dozvole za koje se na kraju u sudskom postupku utvrdi da imaju određenu dozu manjkavosti, procesno – pravne nedostatke. Praksa nam govori da je čest slučaj da se takve greške ponavljaju, od strane istih pravnih lica koji izrađuju takve dokumente, a što je u konačnici rezultat manjka posvećivanja pažnje izradi takvih dokumenata.

Konačno, potrebno je posebno naglasiti poteškoće koje se javljaju u pogledu osiguranja efikasnog pravnog lijeka, kao suštine pristupa pravdi. Naime, sudovi ne udovoljavaju zahtjevima za odlaganje izvršenja osporenog akta čime je nemoguće spriječiti nastupanje štetnih posljedica, čak i u slučajevima kada je realizacija projekata protivpravna. Uslovi, koji se tužiocima stavljaju na teret u pogledu dokazivanja pravnog interesa za uvažavanje ovog zahtjeva (*injunctive relief*), postavljeni su na način da ih civilni sektor ne može koristiti. Zbog toga se efikasnost pravnog lijeka svodi na *post festum* poništavanje dozvola, čime se pristup pravdi relativizuje.

	Protiv odluke javnog organa podnesena tužba u upravnom sporu	Tužbeni zahtjev usvojen	Tužbeni zahtjev odbijen	Tužbeni postupak u toku	Podnesen zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke	Podnesen prijedlog za ponavljanje postupka	Podnesen prigovor instituciji Ombudsmana u BiH	Korištene usluge pravnika/advokata
2021	19	14	1	0	0	1	1	0
2022	24	10	3	4	3	2	0	0
2023	30	14	2	2	2	0	0	1
2024	38	10	6	2	4	2	1	2
Ukupno	111	48	12	8	9	5	2	3

Analiza upitnika institucija

Upitnik koji je poslan institucijama u oba entiteta u sebi sadrži razrađena pitanja u sva prva dva stuba, pa se tako u pitanju koje se odnosi na pristup informacijama traži broj zaprimljenih, odobrenih, djelimično odobrenih, odbijenih i odbačenih zahtjeva. U upitniku se takođe traže podaci koje se odnose na izradu i usvajanje, strateških dokumenata, dokumenta prostornog planiranja i konkretnih projekta, pa se tako traže podaci o učešću javnosti pri izradi propisa značajnih za životnu sredinu, te podaci o učešću javnosti u odobravanju dozvola iz njihove nadležnosti.

U **Republici Srpskoj** upitnik je poslan nadležnim ministarstvima koji se bave životnom sredinom kroz različite oblasti:

1. Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju
2. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
3. Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite
4. Ministarstvo energetike i rudarstva
5. Ministarstvo saobraćaja i veza
6. Ministarstvo trgovine i turizma

Pored nadležnih ministarstava, koji imaju ključnu ulogu u postupcima u vezi sa životnom sredinom, upitnik je poslan i pojedinim institucijama koje se u svom radu svakodnevno susreću sa predmetima koji se tiču životne sredine. Njihova nadležnost odnosi se na izdavanje pojedinih dozvola, mišljenja i drugih dokumenata. Upitnik je poslan:

1. Komisija za koncesije
2. JU Vode Srpske

Od ukupno 6 upitnika koji su poslani nadležnim ministarstvima u Republici Srpskoj, odgovori su stigli od njih četiri. Ministarstvo energetike i rudarstva, kao ni Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite nisu dostavili tražene podatke, dok prema navodima Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede ova institucija nema razvijen program kojim se vodi detaljna evidencija, stoga nije u mogućnosti popuniti upitnik u skladu sa traženim informacijama. Ministarstvo trgovine i turizma u svom odgovoru konkretno je navelo da je u prethodne četiri godine imalo najviše aktivnosti oko javnih konsultacija za izradu strateške platforme strategije i javne rasprave na Nacrt strategije razvoja turizma Republike Srpske 2021 – 2027. U okviru ovog ministarstva usvojena je Strategija razvoja turizma Republike Srpske i Nacrt Zakona o turizmu i kasnije sam Zakon kroz održane javne rasprave, a takođe su usvojene i Odluke o proglašenju vazdušne banje Klekovača, Han Pijesak i banje Gruber. Najviše aktivnosti bilo je u okviru Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju i u tom smislu s obzirom na njihovu nadležnost izdavana su rješenja kojim se odobrava Studija uticaja na životnu sredinu, ekološke dozvole i generalno informacije vezane za životnu sredinu i pojedine projekte. S druge strane, ukupno dva su upitnika poslana ostalim nadležnim od kojih nisu dobijene informacije. U svom dopisu JU „Vode Srpske” navode da nemaju ni kapaciteta ni nadležnosti da postupaju po implementaciji Arhuske konvencije, stoga popunjavanje upitnika ne bi imalo smisla, jer bi se mogla steći pogrešna slika o nadležnostima ove ustanove, dok Komisija za koncesije nije poslala svoj odgovor.

S obzirom na složenu administrativnu strukturu Federacije Bosne i Hercegovine u kojoj pored federalnog nivoa kom su upitnici slani nadležnim ministarstvima, upitnicu su poslani i svim nadležnim ministarstvima kantona.

Federacija Bosne i Hercegovine:

3. Federalno ministarstvo okoliša i turizma
1. Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva
2. Federalno ministarstvo prostornog uređenja
3. Federalno ministarstvo energetike, rudarstva i industrije

Kantoni Federacije Bosne i Hercegovine:

1. Kanton Sarajevo – Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
2. Zeničko dobojski kanton – Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline
3. Tuzlanski kanton – Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice
4. Hercegovačko neretvanski kanton – Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša, Ministarstvo građenja i prostornog uređenja
5. Bosansko podrinski kanton – Ministarstvo za urbanizam, prostorno uređenje i zaštitu okoline
6. Srednjo bosanski kanton – Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova
7. Unsko sanski kanton – Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša
8. Zapadnohercegovački kanton – Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
9. Kanton 10 – Ministarstvo građenja, obnove, prostornog uređenja i zaštite okoliša
10. Posavski kanton – Ministarstvo privrede i prostornog uređenja

Pored nadležnih ministarstava, koji imaju ključnu ulogu u postupcima u vezi sa životnom sredinom, upitnik je poslan i pojedinim institucijama koje se u svom radu svakodnevno susreću sa predmetima koji se tiču životne sredine. Njihova nadležnost odnosi se na izdavanje pojedinih dozvola, mišljenja i drugih dokumenata. Upitnik je poslan:

Federacija Bosne i Hercegovine:

1. Agencija za vodno područje Jadranskog mora
2. Agencija za vodno područje rijeke Save

Od ukupno 16 poslanih upitnika na kantonalnom i federalnom nivou, njih 12 je dostavilo svoje odgovore. U odgovornima se ne nalaze dodatna obrazloženja, kao što su to dostavile pojedine institucije. Ovakvom stanju svakako doprinosi i činjenica da Federacije Bosne i Hercegovine u svom sastavu ima 10 kantona koja svaka ima svoje zakone koji regulišu primjenu sva tri stuba Arhuske konvencije.

a Pristup informacijama

	Zaprimljen zahtjev za pristup informacijama	Informacija odobrena u cjelosti	Informacija odobrena djelimično	Zahtjev odbijen	Zahtjev odbačen
2021	119	70	-	2	-
2022	67	51	-	1	-
2023	90	68	2	2	-
2024	85	74	2	1	-
Ukupno	361	263	4	6	-

b Učešće javnosti u donošenju odluka

	Učešće javnosti pri izradi propisa značajnih za životnu sredinu	Usvojeni propisi značajni za životnu sredinu	Pokrenuti postupci u izdavanju rješenja kojim se odobrava Studija uticaja na životnu sredinu	Broj održanih javnih uvida u postupcima kojim se odobrava Studija uticaja na životnu sredinu	Izdana rješenja kojim se odobrava Studija uticaja na životnu sredinu	Izdana rješenja kojim se ne odobrava Studija uticaja na životnu sredinu	Pokrenuti postupci za izdavanje ekološke dozvole	Broj izdanih Ekoloških dozvola
2021	25	97	10	7	7	0	194	224
2022	21	116	50	35	16	31	219	212
2023	13	93	42	38	22	15	272	286
2024	12	63	20	17	5	12	230	189
Ukupno	71	369	122	97	50	58	915	911

Prema dostupnim podacima nadležne institucije su zaprimile 361 zahtjev za pristup info, dok su na iste odgovorili sa 263 pozitivna odgovora. Uzimajući u obzir složenu administrativnu strukturu BiH i višebrojnost institucija u radu sa životnom sredinom može se zaključiti da je broj podnesenih zahtjeva za pristup informacijama prema institucijama mnogo veći u praksi. Međutim i dobijeni podaci pokazuju da postoji veliko interesovanje građana za aktivnosti u vezi sa životnom sredinom koja se odvijaju u njihovim lokalnim zajednicama. Broj odbijenih zahtjeva upravo je pokazatelj da postoje predmeti koji su od javnog interesa, ali čije informacije nisu dostupne za javnost.

U ovom izvještajnom periodu, nadležne institucije su nastavile sa svojim aktivnostima u vezi usvajanja novih propisa u oblasti životne sredine. S obzirom da u praksi nije došlo do značajnih zakonskih promjena, podatak u vezi sa usvojenim propisima odnosi se na podzakonske akte ili neke druge opšte i pojedinačne akte u oblasti životne sredine. Pristigli podaci u vezi sa primjenom drugog stuba Arhuske konvencije u institucijama koje se bave životnom sredinom pokazatelji su sve većeg interesovanja investitora za iskorištavanje prirode i prirodnih resursa, a što se ogleda u broju pokrenutih postupaka u izdavanju ekološke dozvole (915) i broju izdatih ekoloških dozvola (911).

Analiza upitnika sudova

Upitnik koji je poslan sudovima fokusiran je na pravo pristupa pravdi pa se tako sve informacije koje se traže odnose na pokrenute postupke tužbom protiv rješenja kojim je odbijen Zahtjev na pristup informacijama, tužbom protiv rješenja o prethodnoj procjeni uticaja na životnu sredinu i rješenja o odobravanju studije uticaja na životnu sredinu, i tužbom protiv ekološke / okolinske dozvole. Pored toga, traženi su i podaci o podnesenim prijedlozima za ponavljanje postupka značajnog za životnu sredinu, te podaci o podnesenim zahtjevima za vanredno preispitivanje sudske odluke značajne za životnu sredinu. S obzirom na ishode pokrenutih postupka, traženi su podaci o tužbenim zahtjevima koji su usvojeni, odbijeni i o postupcima koji su u toku. Upitnici su poslani svim nadležnim sudovima u entitetima i kantonima u BiH koji odlučuju po tužbama u upravnim sporovima.

Republika Srpska

Od ukupno poslanih 6 upitnika na Okružne sudove u Republici Srpskoj (Banja Luka, Prijedor, Doboj, Bijeljina, Trebinje, Istočno Sarajevo), dobijeni su odgovori od svih sudova. Četiri suda nisu imali doticaja sa predmetima kako je to traženo u upitniku, dok su dva suda odgovorila pozitivno, od kojih Okružni sud Banja Luka ima najviše predmeta. Osnovni razlozi velikog broja predmeta u Banja Luci jesu sjedišta nadležnih institucija Republike Srpske koje imaju informacije u vezi sa životnom sredinom.

U svom odgovoru Okružni sud Banja Luka pojasnio je rad sudova, pa konstatuje da prema Pravilniku o sistemu za automatsko upravljanje predmetima u sudovima (CMS) (SG BiH 4/16, 37/16, 84/16, 40/17, 34/18, 34/19, 73/19, 61/20) i Pravilnikom o unutrašnjem sudskom poslovanju (SG RS 9/14, 71/17, 67/18, 6/19) sud nije u obavezi da razvrstava predmete u posebne grupe ili kategorije predmeta, niti da vodi statističke podatke ili bilo koje druge evidencije po osnovu posljednjih sudskih odluka donesenih u određenoj kategoriji predmeta, a takva pretraga nije ni

moгуća putem CMS-a. Bez obzira na to, za potrebe upitnika izvršene su konsultacije sa sudijama Upravnog odjeljenja, te je upitnik popunjen po osnovu dosadašnje prakse svakog sudije upravnog odjeljenja.

Federacija Bosne i Hercegovine

Kada je u pitanju Federacija Bosne i Hercegovine, od ukupno poslanih 10 upitnika kantonalnim sudovima (Sarajevo, Zenica, Tuzla, Široki Brijeg, Odžak, Travnik, Mostar, Goražde, Livno, Bihać) stigli su odgovori od 9 sudova. Kantonalni sud u Mostaru svoje neslanje odgovora obraložio je da iz CMS nije moguće dobiti tražene podatke, te da bi u cilju odgovora na poslani upitnik službenici suda morali fizički izvršiti uvid u sve upravne predmete, što bi zahtijevalo veliki napor i rad službenika pisarne, a što sud nije u mogućnosti.

a Pristup pravdi

	Tužba protiv rješenja kojim se odbija zahtjev za pristup informacijama u oblasti životne sredine	Tužba protiv rješenja iz postupka prethodne procjene uticaja na životnu sredinu	Tužba protiv rješenja kojim se odabira Sudija uticaja na životnu sredinu	Tužba protiv Ekološke dozvole	Prijedlog za ponavljanje postupka iz oblasti životne sredine i u vezi sa odbijanjem pristupa informacijama iz oblasti životne sredine	Zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke iz oblasti životne sredine i u vezi sa odbijanjem pristupa informacijama iz oblasti životne sredine
2021	-	3	3	13	2	7
2022	3	19	-	18	4	8
2023	5	2	3	21	-	3
2024	5	4	1	20	-	9
Ukupno	13	26	7	72	6	27

U periodu 2021-2024 godina, po postupku za pristup informacijama, na nadležnim sudovima u Bosni i Hercegovini ukupno je pokrenuto 13 upravnih sporova. Prema dosadašnjoj praksi Arhus centara ovo su najčešće postupci u kojima se pogrešno primjenjuju odredbe Zakona o slobodi pristupa informacijama u vezi sa primjenom izuzetaka. Takve informacije se ne dostavljaju, jer se treća strana ne slaže sa davanjem. Nadležne institucije svrsishodno ne primjenjuju institut test javnog interesa. U takvim informacijama interes treće strane ima prednost od interesa javnosti.

	Usvojene tužbe	Odbijene tužbe	Postupak u toku
2021	10	7	2
2022	14	3	8
2023	8	7	12
2024	11	6	23
Ukupno	43	13	45

S druge strane, kada su u pitanju postupci odobravanja Studije uticaja na životnu sredinu i izdavanje okolinske / ekološke dozvole sudovi su prema traženim informacijama imali ukupno 43 usvojene tužbe, 13 odbijenih tužbi, dok je 45 postupaka u toku. Najveći broj tužbi podnošeno je protiv ekološke / okolinske dozvole (72), dok je broj podešenih tužbi protiv Studija uticaja na životnu sredinu veoma mali (7). Ova velika razlika između pokrenutih predmeta može da aludira da se pred nadležnim organima više pokreću postupci u kojima nije potrebna Studija uticaja na životnu sredinu ili se privredni subjekti oslobađaju izrade Studije i upućuju direktno na pokretanje postupka izdavanja ekološke / okolinske dozvole.

Koristivši pravna sredstva protiv pravosnažnih odluka, pred nadležnim sudovima i višim sudskim instancama, građani i civilni sektor pokrenuli su ukupno 6 postupaka / Prijedloga za ponavljanje postupka iz oblasti životne sredine i u vezi sa odbijanjem pristupa informacijama iz oblasti životne sredine. U postupcima po Zahtjevu za vanredno preispitivanje sudske odluke iz oblasti životne sredine u vezi sa odbijanjem davanja informacija pokrenuto je 27 postupaka / zahtjeva za vanredno preispitivanje sudske odluke.

Postojanje pet Arhus centara u Bosni i Hercegovini kao podrška radu lokalnih zajednica, u proteklih nekoliko godina iniciralo je do sada više desetina pozitivnih sudskih postupaka. Javnost sve više konzumira prava iz trećeg stuba Arhuske konvencije, bilo da su u pitanju postupci po pristupu informacijama ili postupci po odredbama zakona o zaštiti životne sredine / okoliša. Sudovi na svim nivoima imaju sve više predmeta i presuda kojima se stvara praksa primjene odredba Zakona. Postoje slučajevi u kojima se informacije ne dostavljaju i pored odluka suda kojima se nalaže dostavljanje. Na takve informacije nadležne institucije primjenjuje izuzetke koje sud u svojim odlukama osporava i takve presude se ne izvršavaju u cjelosti.

Analiza upitnika opština / gradova

Praksa traženja informacija od lokalnih organa vlasti do sada nije praktikovana u prethodnim izvještajima. Gradovi i opštine kojima su poslani upitnici odabrani su metodom slučajnog uzorka. Za potrebe ovog izvještaja tražene su informacije u vezi sa primjenom prvog i drugog stuba Arhuske konvencije: informacije o zaprimljenim zahtjevima za pristup informacijama; broju odobrenih i djelimično odobrenih; odbijenih i odbačenih zahtjeva. Pored toga traženi su podaci o učešću javnosti u donosenju odluka koje se tiču životne sredine.

Upitnici su poslani sljedećim gradovima i opštinama:

Republika Srpska:

1. Grad Banja Luka
2. Grad Doboј
3. Opština Kotor Varoš
4. Opština Bileća

Odgovore na upitnik dostavili su Grad Banja Luka i opština Kotor Varoš, dok Grad Doboј i opština Bileća nisu poslali odgovore na dostavljeni upitnik

U odgovoru Grad Banja Luka navodi da je pristupe informacijama zaprimala primarno putem elektronske pošte, te da su pozivali javnost na učešće u donošenju odluka iz oblasti izrade propisa značajnih za životnu sredinu. Tako su prema dopisu, kroz diskusije vezane za oblast životne sredine i ekologije, svoj doprinos dali brojni učesnici, zastupnici sljedećih institucija:

1. Institut za građevinarstvo IG d.o.o. Banja Luka
2. Društvo za istraživanje i zaštitu biodiverziteta
3. Javno preduzeće DEP-OT
4. Tehnološki fakultet Univerziteta u Banjoj Luci
5. V & Z – Zaštita d.o.o. Banja Luka
6. Republički hidrometereološki zavod RS
7. Udruženje Centar za životnu sredinu
8. Javna ustanova Institut za zaštitu i ekologiju
9. Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS
10. Institutu za javno zdravstvo RS

U **Federaciji Bosne i Hercegovine** upitnici su poslani na adrese sedam lokalnih zajednica, dok su pristigla samo tri odgovora od Grada Mostara, Bihaća i pćine Travnik.

1. Grad Mostar
2. Grad Livno
3. Grad Bihać
4. Općina Jajce
5. Općina Konjic
6. Općina Travnik
7. Općina Centar Sarajevo

Opština Travnik u svom dopisu navodi da su informacije o svim podnesenim zahtjevima u periodu od 2022. do 2024. godine dostupne na Internet stranici općine Travnik⁴ i da informacije za 2021. godinu nisu dostupne on line, dostupne su kroz arhiv i DMS sistem, te se podaci o istima omogućuju neposrednim uvidom u nadležnoj službi za opću upravu i BIZ prema prethodnoj najavi. Kada su u pitanju postupci izdavanja ekološke dozvole za period od 2021 – 2024 godine, za njih je

4 www.opcinatravnik.com.ba/ba/vazno/pristup-informacijama

moguće ostvariti uvid u nadležnoj Službi za urbanizam, građenje, katastar i imovinsko – pravne poslove prema prethodnoj izjavi.

Grad Bihać u svom dopisu navodi da u izvještajnom periodu nisu imali podnesenih zahtjeva u vezi sa pristupom informacijama, te da nije bilo donosenja odluka / propisa značajnih za životnu sredinu. Istovremeno u dopisu se ističe kako je Gradsko vijeće Grada Bihaća svojom odlukom usvojilo dokument Akcioni plan održivog upravljanja energijom i prilagođavanja klimatskim promjenama Grada Bihaća (SECAP) za period do 2030. godine, koji je objavljen na www.bihac.org. Zbog značaja samog dokumenta prilikom usvajanja, bilil su upoznati i uključeni svi predstavnici (građani, mjesne zajednice, kantonalne i federalne institucije). U dopisu se dalje navodi da kroz navedeni akcioni plan Grad Bihać treba doprinijeti ostvarenju ciljeva da do 2030. godine smanji emisije CO₂ (i, prema mogućnosti, drugih stakleničkih plinova) na području Grada Bihaća za najmanje 40% u odnosu na baznu godinu, efikasnijom upotrebom enerije i većom upotrebom obnovljivih izvora energije.

a Pristup informacijama

	Zaprimljen zahtjev za pristup informacijama	Informacija odobrena u cjelosti	Informacija odo- brena djelimično	Zahtjev odbijen	Zahtjev odbačen
2021	1			1	
2022	2	2			
2023	4	3		1	
2024	1	1			
Ukupno	8	6	0	2	

b Učešće javnosti u donošenju odluka

Raznolikost podataka koji su primljeni od opština i gradova pokazuju da na nivou Bosne i Hercegovine i njenih administrativnih jedinica ne postoje jednoobrazne baze koje bi sačinjavale

	Učešće javnosti pri izradi propisa značajnih za životnu sredinu / okoliš	Postupak izdavanja ekološke dozvole / okolišne dozvole
2021	1	100
2022	1	117
2023	1	136
2024	1	154
Ukupno	4	507

statističke podatke o implementaciji sva tri stuba na nivou opština / gradova. Brojke koje su navedene u izvještaju, nisu pokazatelj stvarnog stanja. Kroz praksu rada Arhus centara uočeno je da se stanovnici lokalnih zajednica sve više interesuju kako i na koji način se raspolaze prirodnim bogatstvom i mineralnim resursima. Iako gradske / opštinske vlasti nemaju tačnu evidenciju, upoređujući informacije koje su poslale pojedine opštine / gradovi sa aktivnostima udruženja, zaključuje se da postoji povećana aktivnost građana lokalnih zajednica u procesima donošenja prostorno – planske dokumentacije. Kada su u pitanju ekološke dozvole, na osnovu pristiglih podataka, može se zaključiti da postoji povećani broj izdatih ekoloških dozvola što je pokazatelj određene vrste razvijanja lokalnih zajednica i otvaranja malih porodičnih poslova.

Opšti zaključak

Sagledavajući sve pristigle upitnike i informacije koje su i, može se zaključiti da je implementacija Arhuske konvencije dostigla nivo u kome se informacije uglavnom dostavljaju. Organi nadležni za davanje informacija prema zakonima o slobodi pristupa informacijama uglavnom pozitivno odgovaraju na zahtjeve u postavljenim zakonskim rokovima, pružajući tako informacije o životnoj sredini i aktivnostima u njoj. S druge strane, iz podataka vidljivo je da postoje određeni predmeti koji su od javnog interesa, ali se takve informacije izuzimaju iz javnosti pravdajući nedavanje zaštitom interesa trećih strana.

Za vođenje statističkih podataka predmeta u oblasti primjene u ekološkim predmetima primjene sva tri stuba Arhuske konvencije potrebno je izraditi detaljnu i konciznu bazu podataka koja bi sadržavala sve relevantne informacije o ovoj oblasti. Da bi javnost imala uvid u informacije koliko se zahtijeva za pristup informacijama u ekološkim predmetima podnosi, odobrava, u koliko predmeta je organizovano učešće javnosti u donošenju odluka, te koliko se upravnih sporova pokreće pred nadležnim sudovima, neophodno je da postoji jedinstvena klasifikacija ekoloških predmeta u postupcima za ostvarivanje prava prema odredbama zakona o slobodi pristupa informacijama i Arhuskoj konvenciji.

Prihvatanje i realizacija prijedloga, sugestija i mišljenja organizacija koje se bave životnom sredinom u vezi sa primjenom Arhuske konvencije u praksi podrazumijeva dobru i detaljnu obučenosť službenika za odnose sa javnošću organa vlasti svih administrativnih nivoa koji postoje u Bosni i Hercegovini. Iz tog razloga, neophodno je kontinuirano provoditi aktivnosti obučavanja takvih službenika, jer pristigli statistički podaci za potrebe ove analize ukazuju da na opštinskom nivou postoje predmeti / zahtjevi na koje se uopšte ne odgovora. Nije jasno da li ova vrsta postupanja organa vlasti potiče iz neznanja primjene odredaba zakona ili namjernog ignorisanja, ali je svakako jasno da je javnost u lokalnim zajednicama radom službenika za odnose sa javnošću kao prvostepenog organa, često uskraćena za bitne informacije o životnoj sredini u svojoj lokalnoj zajednici.

Institucije /organi vlasti koje su u proteklih 20 godina aktivno primjenjivale odredbe zakona o slobodi pristupa informacijama pokazuju veliku dozu razumijevanja i uloge organizacija koje se bave životnom sredinom u njenom očuvanju koristeći različite pravne alate. Iako nekad na suprotnim stranama, ovaj odnos se gradio godinama i još uvijek gradi stvarajući vezu između organa vlasti i civilnog sektora u kome svako treba da igra svoju ulogu u zaštiti životne sredine. Susretljivost pojedinih institucija koja je pokazana u izradi ovog izvještaja, primjer je da se samo zajedničkim radom i razumijevanjem može ukazati, shvatiti i zaštititi priroda Bosne i Hercegovine.

S druge strane, postoji veliki broj organa vlasti čije ponašanje u postupcima pokrenutim prema odredbama zakona o slobodi pristupa informacijama, ukazuje da volja građana nije iznad volje političara, te da su za građane neke informacije jednostavno nedodirljive.

Sve ovo uticalo je na to da u Bosni i Hercegovini građani i građanke žele sve više informacija o stanju životne sredine u njihovim lokalnim zajednicama, kao i realizacijama pojedinih projekata koji svojim djelovanjem vidno narušavaju stanje. Broj povećanih zahtjeva za pristup informacijama upravo je pokazatelj da se građani bude iz više - decenijske uspavanosti u lokalnim zajednicama, te da će organi vlasti ukoliko se devastacija životne sredine nastavi putem štetnih projekata, naići na negodovanje građana i građanki koji će u tom očuvanju koristiti sva legalna dozvoljena sredstva borbe.

Studie slučaja

1 Slučaj HE Mrsovo pred Komisijom za koncesije Republike Srpske

U martu 2023. godine Udruženje Centar za životnu sredinu iz Banja Luke je podnijelo Zahtjev za pristup informacijama Komisiji za koncesije Republike Srpske kojim se traži Saglasnost Komisije za koncesije Republike Srpske koju je ista obavezna. izdati u skladu sa članom 12. Pravilnika o postupku ustupanja Ugovora o koncesiji i promjeni vlasničke strukture a kojom se odobrava promjena vlasničke strukture koncesionara „COMSAR ENERGY HYDRO“ d.o.o. na novog koncesionara Preduzeće ERS – Obnovljivi izvori energije“ d.o.o. Ljubinje u vezi sa HE Mrsovo. Nakon 20 dana od slanja Zahtjeva, a s obzirom da je prošao rok za dostavu, Udruženje se urgencijom obratilo Komisiji radi dostavljanja traženih informacija.

Ušće rijeke Lim u rijeku Drinu. HE Mrsovo je planirana uzvodno od ušća, na rijeci Lim. (Foto: Bruno D'Amicis)

U međuvremenu, Komisija je dostavila Udruženju Obaviještenje u kome se navodi da je ovaj organ u skladu da odredbama člana 14. Zakona o slobodi pristupa informacijama, u procesu razmatranja svih činjenica i okolnosti značajnih za obradu Zahtjeva, a u smislu utvđivanja izuzetka od objavljivanja kod povjerljivih komercijalnih informacija. U dopisu se dalje navodi da će podnositelj Zahtjeva biti blagovremeno obaviješten i u najkraćem roku.

Ubrzo nakon toga, u maju 2023. godine na adresu Udruženja stigao je Dopis Komisije kojim se odbija Zahtjev za pristup informacijama. Na navedeni dopis, Udruženje je izjavilo žalbu, a ubrzo nakon toga stigao i odgovor po žalbi kojim se odbija kao neosnovana Žalba Udruženja izjavljena protiv dopisa Komisije. Protiv odgovora po žalbi, Centar je uložio tužbu i pokrenuo upravni spor zbog kršenja prava slobodnog pristupa informacijama.

Nakon nekoliko mjeseci, u decembru 2023. godine, Okružni sud Banja Luka donio je Presudu kojom se tužba uvažava. U presudi se konstatuje da je Komisija odlučivala o žalbi, ali razmatrajući dopis, koji je u stvari bio Obaviještenje o produženju roka. Poštujući navode presude da ponovi postupak, Komisija je ponovno donijela Dopis u februaru 2024. godine kojim se odbija kao neosnovana žalba CZSS izjavljena protiv dopisa Komisije. Na navedeni Dopis, Udruženje je ponovo podnijelo tužbu i pokrenulo upravni spor. U tužbi se ponovo navodi da je ovaj organ pogrešno procijenio kada je ispitivao test javnog interesa za objavljivanje tražene informacije. Prema navodima iz tužbe, organ prilikom odlučivanja po zahtjevu nije uzeo u obzir činjenice da je informacija koja se traži isključivo u nadležnosti donošenja ovog organa, te da nije cijenio okolnosti da je prenos Ugovora o koncesiji izvršen na pravno lice koje je osnovala Elektroprivreda Republike Srpske i koje je u vlasništvu svih građana, te da je prenos izvršen sredstvima iz budžeta koji je budžet svih građana.

Okružni sud Banja Luka po izjavljenoj tužbi Centra donio je presudu u septembru 2024. godine kojom se tužba uvažava iz svih navedenih razloga, te je nakon toga Komisija donijela i odgovor kojim se dozvoljava pristup informacijama po Zahtjevu Centra, a što je urađeno u skladu sa uputama iz presude.

Zaključak

Ovaj predmet pokazao je da organi koji su po zakonima o slobodi pristupa informacijama dužni dati informacije koje posjeduju ili su pod kontrolom tog organa, test javnog interesa tumače na različite načine, a da pri tome ne uzimaju u obzir sve okolnosti koje proističu iz konkretnog predmeta. Ovakav način primjene, gdje se indirektno ili direktno pogoduje trećim licima u postupku (investitorima) stvara sliku da su pojedini projekti izuzeti iz javnih informacija iako su u najvećoj mjeri finansirani iz budžeta entiteta.

2 Slučaj organizovanja javne rasprave odobravanje Studije uticaja na životnu sredinu za RU Medna

Dana 25. 7. 2022. godine na službenoj stranici Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske (dalje Ministarstvo) objavljeno je da je nosilac projekta „MEDNA NV“ d.o.o. Mrkonjić Grad, dostavio Ministarstvu Nacrt studije uticaja na životnu sredinu za projekat eksploatacije mrkog uglja na ležištu "Medna", kod Mrkonjić Grada, površine eksploatacionog polja od 5 ha. Istovremeno Obaviještenje o javnom uvidu koji je trajao od 22. 07.–22. 08. 2022. godine objavljeno je u novinama Euroblic 22. 07. 2022. godine. Tako je dana 09. 08. 2022. godine održana javna rasprava u prostoriji JU OŠ „Vuk Karadžić „ Baraći sa početkom 11:00 h.

Na javnoj raspravi prisustvovali su predstavnici Udruženje "Centar za životnu sredinu" iz Banja Luke (dalje Centar) na kojoj se, između ostalog, prigovorilo i načinu obavješćavanja omogućavanja učesća javnosti u donošenju odluka, primjenom drugog stuba Arhuske konvencije. Naglašeno je da mjesto održavanja javne rasprave nije primjereno u odnosu na lokaciju na kojoj se planira iskopavanja uglja. Istaknuto je da se javna rasprava trebala održati u prostorijama MZ Medna, a ne u prostorijama OŠ "Vuk Karadžić" koja je udaljena oko 22 km od budućeg rudnika, te na taj način mještanima MZ Medna nije bilo adekvatno omogućeno proaktivno učestvovanje u ovom postupku. Međutim, ove činjenice Ministarstvo je opravdalo konstatacijom da je prema Zakonu, investor obavezan da organizuje javnu raspravu, kao i činjenicom da u MZ Medna nema uslova za održavanja iste. Bez obzira na konstatovane nepravilnosti, javna rasprava je i završena istog dana.

Rudnik uglja Medna u funkciji. (Foto: Majda Slámová / Arnika)

Zaključak

Predmet javne rasprave u vezi sa odobravanjem Studije uticaja na životnu sredinu za rudnik uglja Medna primjer je organizovanja javne rasprave koja nije pokazala željeni efekat. Ista je organizovana za vrijeme godišnjih odmora udaljena oko 20 kilometara od lokacije rudnika. Tako je na indirektan način onemogućeno učestvovanje stanovnika sela Medna koji će direktno biti pogođeni otvaranjem rudnika.

3 Informacije u vezi Ugovora o koncesiji za izgradnju autoputa Banja Luka-Prijedor

Udruženje „Centar za životnu sredinu“ je u novembru 2021. godine podnijelo Ministarstvu saobraćaja i veza Zahtjev za pristup informacijama u kome je tražen Ugovor o koncesiji za izgradnju autoputa Banja luka – Prijedor i sve pripadajuće Anekse. Nakon mjesec dana neodgovaranja na Zahtjev, Centar je uputio urgenciju.

U daljem postupku, rješenjem Ministarstva odbijen je Zahtjev za pristup informacijama Centra iz razloga što druga ugovorna strana ne daje saglasnost za objavljivanje iste. S obzirom da navedeno rješenje nije imalo adekvatnu pouku o pravnom lijeku, Centar je podnio Zahtjev za dopunu pravne pouke, a istovremeno je uputio i Žalbu Ombudsmanu zbog povrede slobodnog pristupa informacijama. Nakon pokrenutog postupka pred Ombudsmanom BiH, Ministarstvo je u februaru 2022. godine Centru poslalo Odgovor u kome se odbija pristup informacijama u cjelosti. Na navedeno rješenje, Centar je podnio tužbu u upravnom sporu nadležnom Okružnom sudu Banja Luka, a nakon sedam mjeseci Sud je u julu 2022. godine donio presudu kojom se tužba uvažava iz razloga što je sud zaključio da se Ministarstvo stavilo u službu Koncesionara, a ne javnosti

Republike Srpske tako što je tražio dozvolu od njega za objavljivanje informacije, te nije postupio u skladu sa testom javnog interesa.

Postupajući po presudi, Ministarstvo je ponovo donijelo Rješenje kojim se odbija zahtjev za pristup informacijama zbog zaštite povjerljivih komercijalnih informacija Koncesionara. Na pomenuto rješenje, Centar je opet podnio Tužbu u upravnom sporu, a nakon čega je Sud donio presudu kojom se tužba Centra uvažava iz razloga što nije pravilno sproveden test javnog interesa, a pozivajući se pri tome na izuzetak povjerljivih komercijalnih interesa.

U ponovljenom postupku, postupajući po presudi, Ministarstvo je ponovo donijelo Rješenje kojim se odbija zahtjev za pristup informacijama zbog zaštite povjerljivih komercijalnih informacija Koncesionara. Protiv takvog rješenja, Centar je opet podnio tužbu Sudu u upravnom sporu koji je završen donosjenjem presude kojom se tužba uvažava iz istih razloga kao u prethodno navedenom postupku.

Postupajući po presudi Suda, Ministarstvo je u februaru 2024. godine donijelo rješenje kojim se dozvoljava pristup informacijama i dostavlja Ugovor o koncesiji tražiocu informacija, osim Priloga 23 – Finansijski model. Neobjavljivanje ovih informacija, Ministarstvo opravdava poslovnom tajnom. Na navedeno rješenje, Centar je podnio opet tužbu Sudu radi nedostavljanja Priloga 23. koji je nakon provedenog postupka donio presudu kojom je tužba opet usvojena.

Postupajući po presudi, Ministarstvo je septembru 2024. godine donijelo rješenje kojim se odbija Zahtjev za dostavljanje Priloga 23 – Finansijski model iz razloga što isti predstavlja poslovnu tajnu. Na navedeno rješenje Centar je opet podnio tužbu u upravnom sporu. Nakon provedenog postupka, Sud je donio presudu kojom se tužba Centra uvažava iz istih razloga kao što je to do sada i navedeno u ostalim presudama.

Postupak je i dalje u toku, i to kako pred okružnim sudom zbog upornog odbijanja organa da dostavi traženi prilog, tako i pred Vrhovnim sudom Republike Srpske budući da nižestepeni sud nije odlučio o glavnoj stvari kada je za to imao osnova (spor pune jurisdikcije).

Zaključak

Kao i ostali predmeti, ovaj slučaj pokazuje ustupke koje organi vlasti rade u korist investitora iako su u pitanju projekti značajni od javnog interesa, koji se dobrim dijelom finansiraju iz budžeta ili kredita koji se vraća iz budžeta. Poseban akcenat u ovom slučaju daje nepoštovanje instrukcija iz presude Okružnog suda pet puta u kome organi vlasti nisu uzeli u obzir instrukcije suda i nisu postupili po istim. Međutim, sa druge strane pokazuje se i nedostatak spremnosti suda da meritorno odluči kada su za to ispunjene zakonske okolnosti, tj. da sud naloži dostavu podataka.

4 Rudnik Vareš i pristup informacijama u kontekstu Aarhuske konvencije

Rudnik Vareš je kontroverzni projekt koji izaziva podijeljena mišljenja među lokalnim stanovništvom i ekološkim organizacijama. Za pojedince, rudnik predstavlja “projekat budućnosti i razvoja”, dok susjedno mjesto Kakanj smatra da će investicija ugroziti pitku vodu i šumska bogatstva, što stvara ozbiljne ekološke prijetnje. Investicija, čija vrijednost iznosi nekoliko stotina miliona eura,

uključuje eksploataciju cinka, barita, olova, te dodatna istraživanja koja su otkrila i prisutnost srebra, zlata i bakra. Iako rudarske aktivnosti imaju potencijal za ekonomski razvoj, one takođe podrazumijevaju značajne ekološke posljedice, uključujući rizik od ugrožavanja pitke vode za 30.000 ljudi u Kaknju.

U svrhu zaštite javnog interesa i ekoloških prava, Aarhus centar u BiH je u novembru 2023. godine podnio zahtjev za pristup informacijama u vezi s dozvolama za eksploataciju i izvođenje rudarskih radova u Varešu. Odgovori na ovaj zahtjev trebali su biti dostavljeni u skladu sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama Federacije Bosne i Hercegovine (ZOSPI FBiH), koji propisuje rok od 15 dana za dostavu traženih informacija. Ipak, Ministarstvo energije, rudarstva i industrije FBiH kasnilo je sa odgovorom skoro dva mjeseca, čime su prekršene zakonske odredbe.

Ministarstvo je, nakon ovog kašnjenja, odbilo zahtjev Aarhus centra za pristup informacijama. Kao osnov za odbijanje, Ministarstvo je navelo potrebu da se zatraži očitovanje od privrednog društva "Adriatic Metals BH" d.o.o. Vareš, koje je odobrilo već izdane dozvole. Kompanija je izjavila da traženi dokumenti nisu potrebni za javnost, jer su dozvole pravomoćne i konačne, te da nadzor nad ispunjavanjem uvjeta vrši inspekcija. Međutim, Aarhus centar je u svom odgovoru istaknuo da Ministarstvo nije ispitalo javni interes za tražene informacije, niti je obrazložilo kako bi njihovo objavljivanje moglo ugroziti povjerljive komercijalne interese. Takođe, Aarhus centar je ukazao na to da je, prema Zakonu o rudarstvu FBiH, javnost obavezna biti uključena u procese koji se odnose na korištenje rudnih bogatstava, te da nije jasno kako je moguće izdati dozvole bez ovog uključivanja.

Dana 18. januara 2024. godine, Aarhus centar je podnio žalbu na odbijanje zahtjeva za pristup informacijama, ističući da Ministarstvo nije uzelo u obzir javni interes koji je neizostavan u ovakvim slučajevima. U žalbi je naglašeno da ministarstvo nije moglo opravdati odbijanje jer nije dokazalo da bi objavljivanje traženih informacija štetilo javnim interesima ili povjerljivim komercijalnim interesima. Ministarstvo je, 30. januara 2024. godine, djelomično usvojilo žalbu, dopuštajući Aarhus centru da izvrši uvid u tražene informacije u prostorijama kompanije "Adriatic Metals BH" d.o.o. u Varešu. Ovo nije bilo prihvaćeno jer Aarhus centar nije želio putovati u Vareš, nego je tražio dostavu dokumenata na adresu.

Aarhus centar je, 14. februara 2024. godine, podnio zahtjev za inspeksijski nadzor Ministarstvu, navodeći da ih Ministarstvo neopravdano izlaže dodatnim troškovima, s obzirom na udaljenost između Sarajeva i Vareša. Takođe je, istaknuto da Ministarstvo nije pružilo zakonske razloge za takvu odluku, jer je jasno da Aarhus centar nije tražio uvid u fizičke dokumente, nego njihovu dostavu.

Zaključak

Ovaj slučaj ukazuje na važno pitanje javnog pristupa informacijama u kontekstu rudarskih projekata i ekoloških prava. Iako postoji zakonska obaveza da se informacije učine dostupnima javnosti, postupanje Ministarstva i odgovor investitora "Adriatic Metals BH" ukazuju na moguća kršenja prava na pristup informacijama. Očekuje se da će dalji koraci, uključujući inspeksijski nadzor, imati ključnu ulogu u osiguravanju transparentnosti i odgovornosti u vezi sa ovom investicijom.

5 Slučaj Kraljušćica i učešće javnosti u procesu donosenja odluka u kontekstu Aarhuske konvencije

Ova studija slučaja razmatra pravne aspekte vezane za postupak donosenja okolinskih dozvola za izgradnju malih hidroelektrana Kraljušćica I i Kraljušćica II na slivu rijeke Kraljušćice u opštini Konjic, Bosna i Hercegovina. Glavni fokus je na povredi prava zainteresovane javnosti, uključujući nevladine organizacije i fizička lica, u procesu donosenja okolinskih dozvola.

Suho korite rijeke Kraljušćice ispod brane. (Foto: Amir Variscic)

Izdavanje okolinskih dozvola za izgradnju malih hidroelektrana na slivu rijeke Kraljušćice u opštini Konjic pokrenuto je izdanjem prvobitnih okolinskih dozvola tokom 2015. godine. Nakon isteka roka važenja tih dozvola, postupak za izdavanje novih dozvola započeo je 2020. godine. Nove dozvole su ishodovane bez uključivanja zainteresovane javnosti u sam proces, a što je bilo nužno jer prema odredbama tada važećeg zakona, nije postojala mogućnost obnove dozvole.

Prema Zakonu o zaštiti okoliša FBiH, prilikom donosenja okolinskih dozvola neophodno je uključivati svu zainteresovanu javnost na koju projekat može imati uticaj ili onu javnost koje se predmet tiče kao što su nevladine organizacije. U ovom slučaju, Federalno ministarstvo okoliša i turizma nije obezbijedilo učešće javnosti u smislu održavanja javne rasprave ili javnog uvida u nacrt novih okolinskih dozvola iz 2020. godine. Neprovođenje zakonske procedure u donosenju okolinskih dozvola ima ozbiljne pravne posljedice. Prvenstveno, javnost nije imala mogućnost da iznese svoje primjedbe i stavove u vezi s postupkom donosenja okolinske dozvole, čime je povrijeđeno njihovo pravo na učešće u postupku odlučivanja. Zbog svega navedenog, pokrenuti su sudski procesi protiv spornih dozvola 2024. godine od strane Aarhus centra u BiH i fizičkih lica koja su direktno pogođena radom ovih hidroelektrana, nakon što su konačno saznali za iste putem zahtjeva za pristup informacijama.

Zaključak

U ovom slučaju, postupak izdavanja okolinske dozvole za izgradnju male hidroelektrane na slivu rijeke Kraljušćice bio je nezakonit jer nije omogućio učešće zainteresovane javnosti u skladu sa Zakonom o zaštiti okoliša FBiH i odredbama Aarhuske konvencije. Tužioci, koji su direktno pogođeni projektom, nisu imali pristup informacijama niti su mogli učestvovati u donosenju odluke, čime su povrijeđena njihova osnovna prava. Ovaj slučaj ukazuje na značaj pravilnog primjenjivanja Zakona o zaštiti okoliša, kao i na potrebu za osiguranje transparentnosti i participacije javnosti u donosenju odluka koje utiču na okoliš.

6 Slučaj Ugar i pristup pravosuđu u procesu donosenja odluka u kontekstu Aarhuske konvencije

Klub sportskih ribolovaca Travnik, uz podršku Aarhus centra u Bosni i Hercegovini, pokrenuo je niz pravnih postupaka protiv dozvola za izgradnju male hidroelektrane (MHE) Oštrac na rijeci Ugar. Ovaj slučaj predstavlja značajan primjer borbe za zaštitu prava lokalnih zajednica i okoliša.

Klub sportskih ribolovaca Travnik (u daljem tekstu: Klub) posjeduje koncesiju za korištenje rijeke Ugar u svrhu sportskog ribolova. Prema zakonu, nijedna aktivnost koja uključuje zahvate na rijeci, poput izgradnje hidroelektrane, ne može se provesti bez konsultacija s Klubom, jer je on stranka sa zakonskim interesom. Međutim, nadležna ministarstva su, bez uključivanja Kluba, izdala građevinsku dozvolu, urbanističku saglasnost i okolišnu dozvolu za izgradnju MHE Oštrac. Klub nije bio obaviješten o ovom procesu, jer nadležna ministarstva nisu dostavila dozvole Klubu, niti su ih oglasila na svojim web stranicama. Ovo je otvorilo prostor za sudske procese jer je Klub smatrao da su njegovi zakonski i ekološki interesi ozbiljno ugroženi.

Rijeka Ugar sa niskim i nedovoljnim protokom uzrokovanim radom malih hidroelektrana. (Foto: Majda Slámová / Arnika)

Klub je odlučio pokrenuti sudske postupke pred kantonalnim sudom u Novom Travniku, tražeći poništenje dozvola za izgradnju MHE. Tužbe su bile zasnovane na tvrdnji da su nadležna ministarstva prekršila zakon time što nisu uključila Klub u postupak donosenja odluka o izgradnji hidroelektrane, čime je ugroženo pravo Kluba na participaciju u procesu odlučivanja, ali i pravo na pristup informacijama.

Međutim, Kantonalni sud u Novom Travniku odbacio je sve tužbe, obrazlažući da Klub nije bio aktivno legitimisano lice za pokretanje sudskih postupaka, jer nije bio stranka u postupku donosenja dozvola. Takođe, sud je naveo da su tužbe podnesene neblagovremeno.

Klub nije odustao i odlučio je uložiti žalbu na odluku Kantonalnog suda, te je predmet dospio na Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine. U svom obrazloženju, Vrhovni sud je donio presudu u korist Kluba, utvrđujući da je Klub bio stranka u postupku i da posjeduje aktivnu legitimaciju za pokretanje tužbe. Sud je naglasio da rok za podnošenje tužbe počinje teći tek od dana kada je Klub zapravo dobio informacije o ishodovanju dozvola. Sud je takođe istakao da bi rok za podnošenje tužbe koji teče prije nego što je akt bio dostavljen tužiocu predstavljao nemoguć uslov i pretjeran teret za Klub, čime bi im bio uskraćen pristup pravdi.

Vrhovni sud je zaključio da rok za podnošenje tužbe počinje teći od dana kada stranka sazna za doneseni akt, odnosno kada je dostavljen ili kad su stranke očigledno saznale za njegov sadržaj. Ova presuda ističe važnost poštovanja prava javnosti na pristup informacijama i pravnu zaštitu u slučajevima koji se tiču zaštite okoliša.

Nakon odluke Vrhovnog suda, sve dozvole koje su bile izdate za izgradnju MHE Oštrac na rijeci Ugar su poništene. Investitor, firma V.N.T. Travnik, bio je prisiljen započeti novi postupak za ishodovanje svih potrebnih dozvola, koji će biti u skladu sa zakonskim zahtjevima i Aarhuskom konvencijom. Prema ovoj konvenciji, koja garantuje pravo na informiranje, participaciju i pristup pravdi u pitanjima okoliša, investor će morati osigurati da se Klub sportskih ribolovaca, ali i šira javnost, uključe u donosenje odluka o izgradnji MHE.

Zaključak

Ovaj slučaj pokazuje značaj pravnog sistema u zaštiti prava lokalnih zajednica i okoliša, te ističe ulogu Aarhuske konvencije u omogućavanju pristupa informacijama i participaciji u odlučivanju. Klub sportskih ribolovaca Travnik, iako na početku suočen s odbacivanjem tužbi, uspio je dokazati svoju aktivnu legitimaciju i pravo na zaštitu svojih interesa. Poništavanje dozvola za izgradnju MHE Oštrac i potreba za ponovnim postupkom izdavanja dozvola sa potpunim uključivanjem javnosti u odlučivanje, predstavlja pozitivan ishod u ovom pravnom sporu. Ovaj slučaj može poslužiti kao važan primjer za dalj jačanje zaštite prava javnosti i okoliša u Bosni i Hercegovini, kao i za podsticanje bolje primjene Aarhuske konvencije u budućim postupcima vezanim za okoliš

7 Krivična prijava protiv privrednog društva MEDNA d.o.o. Mrkonjić Grad zbog izvršenja pet krivičnih djela iz oblasti životne sredine

U novembru 2024. godine Udruženje Centar za životnu sredinu je nakon dvije godine prikupljanja dokaza podnio krivičnu prijavu protiv privrednog društva "MEDNA NV" d.o.o. Mrkonjić Grad zbog postojanja osnova sumnje da je od početka rada rudnika uglja Medna decembra 2022. godine, pa do dana podnošenja krivične prijave, privredno društvo svojim aktivnostima na iskopavanju uglja na rudniku uglja Medna izvršilo sljedeća krivična djela:

1. člana 370. Zagađivanje životne sredine;
2. člana 371. Zagađivanje životne sredine opasnim materijama;
3. člana 378. Zagađivanje hrane i vode za ishranu, odnosno napajanje životinja;
4. člana 386. Neizvršenje odluke o mjerama zaštite životne sredine;
5. člana 391. Protivzakonito zauzimanje i eksploatacija prirodnih bogatstava i dobara od opšteg značaja.

Postupak je u toku.

Zaključak

Na rudniku uglja Medna od početka rada uočeno je niz nepravilnosti koje su konstatovali i nadležni organi kroz svoje redovne ili vanredne kontrole. Svojim djelovanjem rudnik je uspio da zagadi vode prve kategorije, rijeku Sanu i njene pritoke, i pri tome ugrozi život i zdravlje ljudi u dužni rijeke od nekoliko desetina kilometara.

Podnesena krivična prijava je prvi slučaj podnošenja protiv pravnog lica koji svojim djelovanjem vrši ugrožavanje životne sredine. U Bosni i Hercegovini ova praksa još uvijek nije zaživjela, pa većina investitora – zagađivača ostaje nekažnjena. S druge strane, zahvaljujući raznim ustupcima koji investitor imaju od strane nadležnih javnih organa i nepotpunim i neredovnim kontrolama, ostavlja se prostor da investitori u svom radu često imaju nepotpune dozvole ili ih ne poštoju u cjelosti, a što se kasnije odrazi na devastaciju prirode u kojoj provode svoje aktivnosti.

Registar zagađivača i dometa zagađenja (PRTR)

Registar zagađivača i dometa zagađenja ili PRTR protokol (Protocol on Pollutant Release and Transfer Registers) regulisan je [Uredbom \(EZ\) br. 166/2006 o uspostavi Evropskog registra ispuštanja i prijenosa onečišćujućih tvari](#) i njome se uspostavlja [Evropski registar ispuštanja i prijenosa onečišćujućih tvari \(E-PRTR\)](#). Ovaj protokol predstavlja elektronsku bazu podataka o ključnim podacima o životnoj sredini / okolišu iz industrijskih postrojenja. Takav registar je javno i besplatno dostupan na internetu, a sadrži informacije koje se mogu pretraživati primjenom različitih kriterijuma. Registar sadrži informacije o ispuštanju onečišćujućih tvari u vazduh, vodu i na kopno, kao i o prijenosima onečišćujućih tvari kojih ima u otpadnim vodama i otpadu izvan mjesta nastanka, a posebno se odnosi na ove oblasti: proizvodnja energije; proizvodnja i obrada metala; mineralna industrija; hemijska industrija; upravljanje otpadom i otpadnim vodama; obrada i prerada papira i drva; intenzivna stočarska proizvodnja i akvakultura; životinjski i biljni proizvodi iz sektora hrane i pića; i druge aktivnosti. Uredba je sastavni dio Arhuske konvencije koja omogućava javnosti da se uključi u procese donošenja odluka u pitanjima životne sredine.

Šta je novo?

U Republici Srpskoj 2023. godine pušten je u rad PRTR protokol u skladu sa *Pravilnikom o metodologiji i načinu vođenja registra postrojenja i zagađivača* („Službeni glasnik Republike Srpske” br. 55/23). Protokol se nalazi na stranici Zavoda (<https://prtr.rhmzrs.com/>), zajedno sa instrukcijama za unosenje potrebnih podataka za operatere koji imaju izdatu Ekološku dozvolu.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, novembra 2024. godine pušten je u rad PRTR protokol u skladu sa *Pravilnikom o registrima postrojenja i zagađivanja* (Službene novine FBiH broj 11/23). Protokol se nalazi na stranici Federalnog ministarstva okoliša i turizma (<https://www.fmoit.gov.ba/bs/okolisne-dozvole/statistika-okolisne-dozvole/izdate-okolisne-dozvole-u-2024-godi/bs/okolisne-dozvole/registri-i-izvjesivanje>), zajedno sa instrukcijama za operater čija je obaveza unosenja podataka za potrebe registra.

Skupština Brčko distrikta Bosne i Hercegovine je u septembru 2024. godine usvojila novi Zakon o zaštiti životne sredine (Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine broj 32/24) u kome su u članu 30. propisane obaveze uspostavljanja i dostavljanja potrebnih informacija za funkcionisanje registra. Na terenu je eksperimentalno uspostavljena baza podataka, a puštanje u rad očekuje se nakon usvajanja potrebnih podzakonskih akata za njeno funkcionisanje.

Aktivnostima na pripremi i puštanju u rad PRTR protokola, administrativne jedinice u Bosni i Hercegovini (entiteti i distrikt) su napravile veliki korak u prikupljanju, obradi i objavljivanju podataka o radu operatera i zagađivača. Do sada odziv operatera za prijavu i unosenje podataka u baze je vrlo slab, tako da se u narednom periodu na svim nivoima očekuju razni vidovi edukacija za službenike, operatere i sva ostala pravna i fizička lica koja učestvuju u ovom procesu. Realni podaci koji bi trebali postojati uspostavom registra ipak ne postoje, jer veliki zagađivači ne

dostavljaju potrebne podatke i ne ispunjavaju svoje obaveze iz registra. Uvođenje i uspostava registra nije dovela podatke na nivo u kome će građani svaki dan biti u mogućnosti provjeriti nivo ispuštanja zagađujućih materija i u skladu sa tim pravovremeno pravno djelovati prema konkretnom zagađivaču. U gradovima Bosne i Hercegovine vazduh je vidno zagađen.

Mehanizmi usklađenosti Arhuske konvencije

Mehanizmi usklađenosti primjene Arhuske konvencije podrazumijevaju upotrebu konkretnih metoda usklađenosti zakonodavstva članica sa Arhuskom konvencijom. Tako postoje 4 načina usklađenosti koji se podnose pred **Aarhus Convention Compliance Committee (dalje ACCC)**:

1. članica može podnijeti zahtjev o usklađenosti druge članice;
2. članica može podnijeti zahtjev o sopstvenoj usklađenosti;
3. sekretarijat Arhuske konvencije može uputiti preporuku Komitetu;
4. javnost može komunicirati o usklađenosti članice sa konvencijom.

Pokretanjem postupka pred ACCC organizacijama civilnog društva omogućen je još jedan od načina zaštite životne sredine, propisano članom 15. Arhuske konvencije koji se odnosi na korištenje mehanizama usklađenosti sa konvencijom.

1 Predmet izdavanja okolinske dozvole MHE dindo

Predmet pokretanja postupka pred **ACCC** je odbacivanje tužbe Udruženja Centar za životnu sredinu iz Banja Luke (dalje Centar) od strane kantonalnog suda u Sarajevu (dalje Sud) koja je podnesena protiv okolinske dozvole Federalnog Ministarstva okoliša i turizma (dalje Ministarstvo) za izgradnja MHE „Dindo” (3,74 MW), na rijeci Ljutoj, Općina Konjic, FBiH, BiH.

Centar je od početka objavljivanja informacija o izradi Nacrta Studije procjene utjecaja na okoliš za MHE „Dindo” učestvovao u postupku, isticao i dostavljao primjedbe na nacrt Studije, te učestvovao u javnoj raspravi održanoj 01. 05. 2017. godine u Konjicu. Međutim, uprkos tome Ministarstvo nije prihvatilo činjenicu da je Centar zainteresovana strana u ovom postupku zbog čega nakon završenog postupka Ministarstvo nije dostavilo izdatu okolišnu dozvolu Centru za MHE „Dindo” na rijeci Ljutoj. S obzirom da je Centar istu našao na zvaničnoj stranici Ministarstva, upućen je Zahtjev za pristup informacijama Ministarstvu tražeći da mu se u tom postupku dostavi izdana ekološka dozvola kako bi njenim dostavljanjem stekao pravo na podnošenje pravnog lijeka. Ministarstvo je dana 15. svibnja 2018. prosljedilo kopiju tražene dozvole.

Dana 15. 06. 2018. godine Centar je podnio tužbu u upravnom sporu Kantonalnom sudu u Sarajevu u kojoj osporava odluku Ministarstva. Nakon tri godine, dana 24. rujna 2021. Kantonalni sud u Sarajevu odbacio je tužbu zbog činjenice da tužitelj ima sjedište u Gradu Banja Luci, dok se predmetni projekt (MHE „Dindo”) nalazi u općini Konjic. U presudi se dalje navodi da je u Zakonu o zaštiti okoliša FBiH zainteresirana strana / tijelo definirano kao fizička i/ili pravna osoba ili organizacija koja živi ili radi na području utjecaj ili područje koje će vjerojatno biti pogođeno.

Po osnovu toga, Sud tvrdi da imajući u vidu ove odredbe, kao i činjenicu da je tužitelj udruženje, čije je sjedište u Banja Luci – Republici Srpskoj, te da je predmetna okolišna dozvola izdana investitoru „INGHYDRO” d.o.o. Konjic, tužitelj nema svojstvo zainteresirane osobe prema Zakonu o Zaštiti okoliša FBiH. Nadalje, sud utvrđuje da „tužitelj nema niti status zainteresirane osobe

u smislu članka 15. stavka 1. Zakona o upravnim sporovima („Narodne novine Federacija BiH”, broj 9/05), kojim je propisano da kada je pojedini član udruge građana koja prema svojim pravilima (statutu) ima zadaću zaštite određena prava i interese svojih članova, i kada je upravnim aktom povrijediđeno to pravo ili interes, društvena organizacija ili udruga građana može, uz pisani pristanak svog člana, podnijeti tužbu.

Budući da se presuda Kantonalnog suda postala pravosnažna u pravosudnom sustavu FBiH, Centar je podio izvanredni pravni lijek, Zahtjev za izvanredno preispitivanje sudskih odluka pred Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine kao višem sudu dana 26. 10. 2021. Istovremeno, sa pokretanjem postupka pred Vrhovnim sudom Federacije Bosne i Hercegovine, Centar je pokrenio i postupak pred ACCC-u iz razloga što su sudski procesi u Bosni i Hercegovini izuzetno dugotrajni i nema načina da se ubrzaju, jer slučajevi zaštite okoliša ne predstavljaju prioritete u rješavanju.

U međuvremenu, Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine je donio presudu kojom se Zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke Centra uvažava i predmet vraća na ponovno rješavanje. U svojoj presudi Vrhovni sud je konstatovao da Centar u ovom postupku ima svojstvo zainteresovane javnosti prema odredbama Zakona o zaštiti okoliša i Zakona o opštem upravnom postupku.

Nakon toga, Kantonani sud u Sarajevu je dana 17. 02. 2023. godine ponovio upravni spor i donio presudu kojom priznaje svojstvo stranke, ali odbija tužbeni zahtjev Centra iz drugih razloga. U međuvremenu, a nakon obavijesti Centra o pravnom epilogu, stigao je i dopis iz ACCC kojim se postupak usklađenosti obustavlja iz razloga što je Sud Centru priznato svojstvo stranke u ovom postupku, u skladu sa odredbama Arhuske konvencije.

2 Predmet izdavanja okolinskih dozvola za rad termoelektrane u Banovićima i Tuzli⁵

U prethodnom izvještaju za izvještajni period 2017-2021 godina po prvi put je navedeno korištenje Mehanizma usklađenosti Arhuske konvencije u cilju zaštite prava organizacija koja se bave zaštitom životne sredine. Predmet još uvijek nije okončan pred ACCC iz razloga što Federalno ministarstvo okoliša i turizma nije dostavilo tražene odgovore ACCC-u, koji su zadnju put traženi u junu 2024. godine. Međutim, Vrhovni sud FBiH je donio pozitivnu presudu u ovom predmetu 2021. godine, te su naposljetku ekološke dozvole poništene. I tada kao sada, kršenje prava iz Arhuske konvencije bilo je po istoj osnovi i pogrešnog tumačenja pojma zainteresovane javnosti kojoj se omogućava u postupku osporavanja okolinske dozvole.

U oba slučaja, odredbe Zakona o zaštiti okoliša FBiH su tumačene na način da zainteresirana strana uključuje fizičke i pravne osobe koje žive ili rade u područjima koja su pod uticajem ekoloških projekata. Sudovi su svoje odluke donijeli suprotno odredbama Aarhus konvencije,

⁵ Udruženje za zaštitu i promociju okoliša, prirode i zdravlja EKOTIM iz Sarajeva podnijelo je tri tužbe protiv ekoloških dozvola koje je izdalo Federalno ministarstvo okoliša i turizma. Ove dozvole se odnose na projekte izgradnje termoelektrana u Banovićima i Tuzli, za koje EKOTIM smatra da imaju negativan uticaj na okoliš. Nakon što je Kantonalni sud u Sarajevu odbio sve tri tužbe, Udruženje EKOTIM je podnijelo zahtjeve za vanredno preispitivanje sudskih odluka Vrhovnom sudu Federacije BiH u 2019. godini. Istovremeno podnesena je i žalba Aarhus Convention Compliance Committee (ACCC).

koja predviđa da nevladine organizacije koje se bave zaštitom okoliša i koje ispunjavaju uvjete nacionalnog zakonodavstva treba smatrati zainteresiranom javnošću. Prema važećim odredbama Zakona o zaštiti okoliša FBiH, čl. 30, stav 2, jasno je propisano da nevladine organizacije koje se bave zaštitom okoliša imaju pravo biti smatrane zainteresiranom javnošću. Isto to propisala je i Arhuska konvencija koja je u svom članu 9. stav 2. omogućila pristup pravdi svima koji imaju dovoljno interesa ili koji tvrde da su im prava ugrožena, dok član 2 stav 5 definira zainteresiranu javnost koja se smatra organizacijama koje promoviraju zaštitu okoliša.?

Progon aktivista⁶

„Ujedinjene nacije su prepoznale i duboko su zabrinute da su branitelji/ke ljudskih prava koji rade na pitanjima životne sredine, koji se nazivaju braniteljima/kama ljudskih prava iz oblasti životne sredine, među najizloženijim i ugroženijim braniteljima/kama ljudskih prava. Države se pozivaju da preduzmu sve neophodne mjere da osiguraju prava, zaštitu i bezbjednost svih osoba, uključujući branitelje/ke ljudskih prava iz oblasti životne sredine, koji, između ostalog, ostvaruju pravo na slobodu mišljenja, izražavanja, mirnog okupljanja i udruživanja, online i offline, koji su od suštinskog značaja za unapređenje i zaštitu ljudskih prava i zaštitu i očuvanje životne sredine” (HRHF 2023, 41).

Branitelji/ke ljudskih prava u oblasti životne sredine suočavaju se sa jedinstvenim izazovima zbog specifične prirode njihovog posla. Ona se ogleda u tome da se često *suprotstavljaju moćnim interesima* vezanim za korišćenje zemljišta, iskopavanja ruda i minerala i velike razvojne projekte, što može izazvati ozbiljne konflikte između zaštitnika životne sredine, investitora i nosilaca političke moći (HRHF 2023, 41). Situacija u BiH u ovom pogledu je slična kao i u drugim državama u kojima puna demokratija *nije dostignuta*, što korespondira sa režimom *hibridne demokratije* prisutnim u zemlji, kako u državi ne postoji dovoljan nivo vladavine prava niti potpuno adekvatna zaštita prava građana i građanki (EIU 2024, 11, 50, 66).

U ovom izvještaju obradili smo tri cjeline koje se odnose na rad branitelja/ki ljudskih prava u oblasti životne sredine, koje su usko usmjerene na strateške tužbe protiv učešća javnosti (SLAAP – *Strategic Lawsuits Against Public Participation*) i zastrašivanje, neusklađenost u postupanju između različitih nivoa vlasti i odnos sa velikim kompanijama i međunarodnom zajednicom.

SLAPP i zastrašivanje

Kompanije u BiH, posebno one iz sektora energetike, građevinarstva i rudarstva, koriste **strateške tužbe protiv učešća javnosti** iskorištavajući pravosudni sistem kako bi *obeshrabrile, utišale i zastrašile* branitelje/ke ljudskih prava, odnosno kritičke glasove u pitanjima konkretnih projekata koji imaju uticaj na životnu sredinu. Cilj ovih tužbi nije usmjeren ka ostvarivanju pravne pobjede, već *stvaranju atmosfere straha* među braniteljima/kama ljudskih prava i *iscrpljivanju njihovih resursa* – kako finansijskih, tako i emocionalnih (Kardov 2024, 71; Mańko 2024, 2).

Aktivisti/kinje koji se protive izgradnji mini-hidroelektrana, rudarskih postrojenja ili drugih projekata koji imaju potencijalno razorne efekte na životnu sredinu, suočeni su uglavnom sa tužbama za klevetu povezanim sa navodnim narušavanjem ugleda ili ometanjem poslovanja. Na ovaj način kompanije, odnosno „finansijski moćni subjekti” šalju jasnu poruku da će svaki pokušaj osporavanja njihovih projekata biti praćen dugotrajnim i skupim pravnim postupcima (Džumhur, Jukić, Vranješ 2024, 115). Za ekološke aktiviste, koji često rade u okviru malih organizacija i grupa ili kao pojedinci s ograničenim resursima, ovakve tužbe predstavljaju ogroman teret i dodatno otežavaju njihovu borbu za zaštitu životne sredine.

6 <https://kucaljudskihprava.org/baza-znanja/> – izvještaj je preuzet od Kuće Ljudskih prava Banja Luka

„Par podignutih SLAPP slučajeva imamo na području BiH. To se počinje koristiti kao alat, pogotovo protiv pojedinačnih aktivista i ljudi koji imaju pokrete ili su jedini vidljivi na određenu temu; dok, recimo, ta ista pravna lica preko advokata se ustručavaju da pokrenu slične slučajeve protiv nas kao udruženja, s obzirom na to da iza nas opet postoje određena logistika i mreže različitih organizacija kojima pripadamo” (Dakić 2024).

Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu

Društveni kontekst u kojem se ovi procesi odvijaju dodatno otežava položaj branitelja/ki ljudskih prava. Naime, strateške tužbe protiv učešća javnosti se koriste i kako bi **stvorile percepciju** da su ekološki aktivisti *destabilizatori* ili čak *protivnici ekonomskog razvoja*, što dodatno marginalizuje njihove napore. Ove tužbe takođe služe da **diskredituju njihov rad**, usmjeravajući pažnju javnosti na navodnu „štetu” koju oni nanose poslovanju, umjesto na ključna pitanja zaštite životne sredine.

Zlonamjerne tužbe su u posljednjih nekoliko godina povećane u svim zemljama Zapadnog Balkana, ali je za BiH specifično da se bilježi zabrinjavajući *porast postupaka upravo protiv branitelja/ki ljudskih prava*, koje uglavnom pokreću velike korporacije i članovi državnih i lokalnih vlasti (Bosilkova-Antovska, Mladenovska 2024, 23). *Coalition Against SLAPPs in Europe* u najnovijem izvještaju za 2023. godinu svrstava BiH među prve tri države u Evropi sa najvećim brojem zabilježenih SLAPP slučajeva na svakih 100.000 stanovnika (DCGF – CASE 2023, 15).

Sa druge strane, ono što je naročito problematično je da u propisima u BiH trenutno ne **postoje efikasni mehanizmi zaštite** od ovih tužbi, iako su organizacije civilnog društva predvođene Aarhus centrom u BiH, preko delegata u Parlamentu FBiH uputile u parlamentarnu proceduru *Nacrt zakona o građanskoj inicijativi i zaštiti građana/ki i aktivista/ica* sa uključenim antiSLAPP odredbama (Džaferović, 2024; Aarhus centar u BiH 2024).

Jedan od slučajeva koji je privukao veliku pažnju javnosti u našem izvještajnom periodu je **tužba protiv aktivistkinje Hajrije Čobo**. Protiv nje je britanska kompanija *Adriatic Metals* pokrenula tužbu zbog povrede ugleda ovog koncesionara koji se bavi istraživanjem i eksploatacijom ruda u Varešu (Midžić et al. 2024, 11). Međutim, Opštinski sud u Kaknju je u junu 2024. donio presudu kojom se tužbeni zahtjev u kojem je Čobo optužena za klevetu i povredu ugleda tužitelja odbija na osnovu odricanja tužitelja u ovom predmetu, nakon što se aktivistkinja Čobo oštro borila protiv ove tužbe (Objavi.ba 2024; Presuda 2024).

Slučaj Harije Čobo je u stvari samo **nastavak pritisaka** putem tužbi od strane velikih kompanija, kao što su u prethodnom periodu, između ostalih, to npr. bili slučajevi *Sunčice Kovačević* i *Sare Tuševljak*, aktivistkinja za zaštitu rijeka, koje je tužio „Green invest/BUK d.o.o.”; ili *Amele Šabić Ahmečković*, aktivistkinje za očuvanje prirode iz Jezera, koju je kompanija „Lykos Balkans Metals” tužila za klevetu (Jevđenić 2023a).

Pored građanskih tužbi za klevetu u formi SLAPP-a, posebnu opasnost za branitelje/ke ljudskih prava predstavljaju i **moгуći krivični postupci**, kako je kleveta od avgusta 2023. godine kriminalizovana u Republici Srpskoj. Sada se branitelji/ke ljudskih prava mogu suočiti ne samo sa građanskim postupcima, nego i sa krivičnim progonom zbog svog aktivističkog rada i kritikovanja poslovanja onečišćivača životne sredine. Sam strah od krivičnih sankcija bi mogao navesti mnoge ekološke aktiviste na autocenzuru, što može direktno dovesti do slabljenja uticaja njihovog rada {za više informacija o temi kriminalizacije klevete pogledaj dio o kriminalizaciji klevete u Republici Srpskoj u ovom izvještaju}.

Fragmentacija odgovornosti i neharmonizovanost

Bosnu i Hercegovinu karakteriše specifično federalno uređenje, koje uključuje kompleksnu legislativu i brojne javne organe na različitim nivoima vlasti. Ovaj sistem direktno utiče na rad branitelja/ki ljudskih prava, jer se njihova prava i mogućnosti **značajno razlikuju** u zavisnosti od nadležnosti i pristupa javnih institucija u pojedinim dijelovima države.

Jedan od ključnih izazova za ekološke aktiviste u BiH jeste **neusklađenost u postupanju** između različitih nivoa vlasti. Naime, odnos institucija prema braniteljima/kama ljudskih prava *nije dosljedan*; dok su pojedine institucije otvorenije za saradnju i posvećene poštovanju prava aktivista, druge institucije otežavaju pristup informacijama ili ostvarivanje drugih prava braniteljima/kama ljudskih prava. Nekada institucije to rade zato što namjerno *ne žele da ispoštuju prava branitelja/ki ljudskih prava*, u drugim prilikama zato što *sakrivaju* određene informacije, ali u dosta slučajeva kršenje prava se dešava i zbog *nedovoljno znanja i stručnosti* u institucijama.

„Kada se obraćamo općinama iz drugih kantona ili kantonalnim ministarstvima, često se susrećemo s preprekama, prvenstveno zbog nedostatka komunikacije s njihove strane. Čini se da unutar naših institucija i dalje postoji mentalitet iz bivše države, gdje se informacije često skrivaju umjesto da se dijele. Ovaj pristup može stvoriti dojam da organi izbjegavaju pružanje informacija s nekim lošim namjerama. Međutim, vjerujem da je u većini slučajeva razlog za to neznanje o zakonodavstvu, a ne namjera da se izbjegne saradnja” (Kreševljaković 2024).

Nina Kreševljaković, Aarhus centar u BiH

Branitelji/ke ljudskih prava u ekološkim stvarima većinom su u kontaktu sa upravnim organima. Ipak, neharmonizovanost u postupanju se dešava i u **odnosu sudova** prema braniteljima/kama ljudskih prava i njihovim pravima. Postoje razlike u primjeni *Arhuske konvencije* između pravnih sistema u RS i FBiH, posebno kada se radi o pitanjima legitimnosti tužbi u pitanjima životne sredine. Sudovi u Republici Srpskoj, za razliku od onih u Federaciji BiH, pokazali su veće razumijevanje u priznavanju prava ekoloških organizacija kao „zainteresovane javnosti” sa aktivnim legitimitetom za podnošenje tužbi.

Međutim, uprkos različitostima u tumačenju na nižim sudskim instancama, vrhovni sudovi ili Ustavni sud BiH uglavnom presuđuju u korist ekoloških organizacija, što ukazuje na *konzistentnije tumačenje prava* na ovom nivou. Ipak, veliki problem leži u tome što do dolaska pred najviše pravosudne institucije **protiče dosta vremena**, a nisu zanemarljivi *ni troškovi* postupaka koje imaju organizacije do odluka na najvišim nivoima. Ovakva neujednačena praksa ukazuje na to da i organi koji bi morali biti na braniku odbrane prava branitelja/ki ljudskih prava u stvari onemogućavaju da branitelji/ke ljudskih prava u potpunosti uživaju sva prava koja imaju prema međunarodnim standardima, ali i domaćim propisima.

„U Republici Srpskoj primijetili smo da prvostepeni sudovi bolje razumiju Arhusku konvenciju nego njihove kolege u Federaciji. Na razini vrhovnih sudova, međutim, imamo pozitivnije odnose s federalnim Vrhovnim sudom i bolje razumijevanje. Često podnosimo tužbe pozivajući se na Arhusku konvenciju, ističući da smo zainteresovana javnost s aktivnim legitimitetom za podnošenje tužbi. U Republici Srpskoj nijedna tužba nam nije odbijena zbog osporavanja aktivnog legitimiteta, dok se u Federaciji, primjerice, događa da nam tužbe budu odbacivane s obrazloženjem da, ako se tužba odnosi na termoelektranu u Tuzli, nismo smješteni u tom gradu, te stoga nismo smatrani zainteresovanom javnošću. U cjelini, sve presude koje smo izgubili na prvostepenim sudovima, pa čak i na razini vrhovnog suda, nakon

podnošenja zahtjeva Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine rezultirale su povoljnim ishodima za nas” (Kreševljaković 2024).

Nina Kreševljaković, Aarhus centar u BiH

Relevantni izvještaji iz oblasti životne sredine takođe govore baš o tome da u BiH **postoji problem nedovoljno obučenog i potkapacitiranog kadra** na svim nivoima vlasti, što utiče na kvalitet primjene propisa u vezi sa slobodnim pristupom informacijama {za više informacija o temi pristupa informacijama pogledaj dio o zakonima o slobodi pristupa informacijama u BiH u ovom izvještaju}, efikasnog učešća javnosti u donošenju odluka i pristupa pravdi u okolišnim pitanjima; dakle, direktno i na djelovanje branitelja/ki ljudskih prava koji se bore za zdravu životnu sredinu (Midžić et al. 2024, 79).

Pored problema neharmonizovanosti u postupanju, primjetno je i postojanje **institucionalne pasivnosti** u određenim slučajevima prema radu ekoloških organizacija. To se ogleda u *administrativnom ignorisanju njihovog postojanja, produžavanju sudskih i žalbenih procesa*, kao i u *suštinskom negiranju njihovog značaja i doprinosa*. Ovaj stav institucija ugrožava rad branitelja/ki ljudskih prava, budući da im administrativne prepreke otežavaju ostvarivanje njihovih prava i ciljeva.

„Mislim da, upali smo u jedan period kada imamo neke nove ministre i nove odluke koje dolaze i sa Istoka i sa Zapada, negiranjem postojanja djelovanja organizacija. Znači: ćutanjem administracije, pokušavanjem odvlačenja svih tih sudskih procesa, odnosno žalbenih procesa i sl. Tako da: smatramo da ne postoje” (Dakić 2024).

Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu

Jedan od karakterističkih slučajeva se desio u **Vlasenici**, kada su aktivisti okupljeni u pokret „Eko aktivisti” Vlasenica, tokom marta 2023. godine sakupili skoro 1.700 potpisa građana za građansku inicijativu kojom se traži zabrana otvaranja fabrike za hemijsko-termičku obradu plastike. Međutim, opštinska administracija je ignorisala volju građana i odbila je zaprimiti građansku inicijativu, a kada su je poslali poštom, njihov zahtjev je odbijen. Zato su aktivisti, uz pomoć advokata, morali da koriste dalja pravna sredstva u pogledu ovog odbijanja, poput krivične prijave za krivično djelo „Povreda prava na podnošenje pravnog sredstva”, višestrukih žalbi Vrhovnom sudu RS i Ministarstvu uprave i lokalne samouprave, kao i brojnih podnesaka drugim relevantnim institucijama (E.K. i N.N. 2023, E.K., D.R. i N.N. 2023; Eko aktivisti Vlasenica 2024; Kosanović 2024). Situacija sa ćutanjem i nepostupanjem organa se dešava i u slučaju eksploatacije rude u **Medni**, kod Mrkonjić Grada, gdje su manji potoci koji se ulivaju u rijeku Sanu zagađeni teškim metalima, a nadležna inspekcija ne reaguje (Maksimović 2024).

Na ovaj način se braniteljima/kama ljudskih prava u vezi sa zaštitom životne sredine praktično *onemogućilo* da ostvaruju svoja prava, da štite životnu sredinu i da kroz pravne mehanizme sudjeluju u pravnim i demokratskim procesima. Ukoliko na kraju i dođe do povoljnog epiloga za branitelje/ke ljudskih prava, on može da se desi **prekasno za efektivno ostvarivanje prava**, upravo zbog odugovlačenja postupaka.

Odnos s velikim kompanijama i međunarodna zajednica

Ekološki aktivisti u Bosni i Hercegovini suočili su se i sa velikim izazovom koji proističe iz **povezanosti** između velikih kompanija i domaćih vlasti, ali i **lobiranjem** predstavnika međunarodne zajednice. Naime, pojedine kompanije koje su angažovane na projektima poput izgradnje mini-hidroelektrana ili rudnika često održavaju bliske veze s političarima i vlastima (Eko akcija 2021), a određeni diplomatski predstavnici i predstavnici međunarodne zajednice u BiH *podržavaju inicijative* koje su suprotne nastojanjima branitelja/ki ljudskih prava (Lippman 2024).

Određene kompanije koriste svoj uticaj prema domaćim akterima kako bi osigurale dozvole i prošle inspekcijske nadzore bez obzira na kršenje ekoloških standarda (Katić 2024; Lippman 2024). Kada branitelji/ke ljudskih prava ukažu na to i pokrenu postupke pred nadležnim organima, kompanije nastoje da *onemoguće djelovanje* ekoloških aktivista. S tim u vezi se dešavaju određeni pritisci prema braniteljima/kama, od onih suptilnijih kao što su raspitivanja o njihovih kontaktima, do nuđenja mita za povlačenje tužbi ili direktnih prijetnji.

„Od tog lica, odnosno navodnog koordinatora poslova na iskopavanju ruda imali smo pokušaj dolaska do broja od strane vlasnika firme [...] On je pokušavao preko drugog kolege da dođe do kontakta i kao: 'De poruči tom Dakiću [...] platićemo koliko treba da se povuče tužba'” (Dakić 2024).

Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu

Takođe, branitelji/ke ljudskih prava se nalaze i u odnosu **između čekića i nakovnja** između interesa Zapada i Istoka. Tako se njima nerijetko od strane predstavnika međunarodnih organizacija ili stranih ambasada *postavljaju pitanja* o privrženosti jednoj ili drugoj strani, dok se *pritom zanemaruje* njihova borba za zdravu životnu sredinu. Zbog svog djelovanja, branitelji/ke ljudskih prava su samim tim izloženi i indirektnim i direktnim pritiscima koji dolaze od strane predstavnika međunarodne zajednice (Eko BiH mreža et al. 2023).

„Imamo pritiske što se tiče stranih organizacija, odnosno ambasada i predstavnika stranih država. Imali smo u vidu soft diplomatski zavrtanja ruku. Imali smo, 'ajde da krenemo od tog najblažeg, a to je potpuno ignorisanje problematike koja im je predstavljena na sastanku. Nikakve reakcije. [...] Kad sam pričao o ovim kompanijama vezano za ugalj, da se potencijalno taj ugalj vozi za Poljsku i Njemačku. Zatim da imamo kopanje litijuma, Vareš i slično, gospođa direktorka je, onako, poprilično bahato postavila pitanje: 'A, da li bi vi isto tako reagovali i bunili se da je u pitanju ruska ili kineska kompanija?' Tako da to pokazuje jedan jako, jako usmjeren nivo djelovanja” (Dakić 2024).

Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu

„I imali smo raspitivanje apropo auto-puta o našem radu od strane [...] kineske korporacije. Ne korporacije, nego Službe” (Dakić 2024).

Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu

Ekološki aktivisti su izloženi i **medijskim kampanjama diskreditacije** koje dolaze iz različitih izvora, uključujući i **same kompanije** koje su uključene u projekte i lobističke grupe. Ove kampanje često prikazuju aktiviste kao protivnike napretka i razvoja, čime se nastoji *smanjiti podrška javnosti* njihovim aktivnostima. Jedan od karakterističnih slučajeva je označavanje 24 osobe na Facebook stranici pod nazivom „**Ozren na dlanu**”, na kojoj su pod naslovom „**Dosije Ozren**” označeni protivnici geoloških istraživanja i rudarskih aktivnosti, navođenjem njihovih imena

i prezimena i prikazivanjem njihovih fotografija. Time su ujedno „identifikovani” i kao „neprijatelji ekonomskog prosperiteta Republike Srpske” (Lj. Đ. 2024).

Pored toga, poseban problem predstavlja i očigledno **lobiranje** nekih predstavnika stranih država i međunarodnih organizacija **za istraživanja i eksploataciju prirodnih bogatstava na području BiH**, a često i rad **za interese određenih kompanija**. Ovi interesi su često usmjereni protiv zdravog okoliša, a samim tim posredno i protiv zalaganja branitelja/ki ljudskih prava iz oblasti zaštite životne sredine. Od strane nekih predstavnika međunarodne zajednice mogu se čuti identične optužbe prema ekološkim aktivistima koje dolaze i od vlasti u BiH, ali i različitih medija pod direktnom ili indirektnom kontrolom političara iz vlasti (Gerila info 2024; Jevđenić 2023 b). One su usmjerene ka tome da se prikaže kako borba branitelja/ki ljudskih prava za zdravu životnu sredinu u stvari *sprečava ekonomski razvoj BiH*.

„Ovu rečenicu sam čuo od nekoliko predstavnika međunarodnih organizacija. A to je: ‘Bosna i Hercegovina je 100 godina bila rudarska zemlja. Ovo je prilika za razvoj BiH. Zašto vi pokušavate da se ekonomski ona ne razvija?’ [...] Interesantno je da imaš pritiske od zemalja koje propagiraju pravo građana na mišljenje i na djelovanje, a sa druge strane to pravo u Bosni i Hercegovini kada kažu: ‘Znate kako se ovdje radi’ ili ‘Znate, vi ste rudarska zemlja’. Znači, ja ne mogu napraviti svoju strategiju, za mene su strategiju razvoja napravili. [...] Gdje jasno pokazuje, u suštini, da interesi jedne zemlje mogu da krše određene zakone druge zemlje i prava građana da ostvare svoja prava na zdravu životnu sredinu” (Dakić 2024).

Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu

Sa druge strane, iako ih vlasti, mediji pod kontrolom vlasti i određeni predstavnici međunarodne zajednice, optužuju da rade protiv ekonomskih interesa BiH, branitelji/ke ljudskih prava u BiH uglavnom **uživaju veliku podršku građana** i veoma su rijetki slučajevi da se određene grupe bune protiv njih. Ukoliko se to i desi, većinom je u pitanju politička instrumentalizacija pojedinaca ili grupa ili interes određene kompanije koji se iskazuje kroz pojedince i grupe.

„Tu sad moramo razdvojiti da li je neki pojedinac protiv, jer uvijek će biti neki pojedinac. [...] Kad se selo skupi i kad se mještani skupe, uglavnom se nama jave da se uključimo da pomognemo oko određenog procesa” (Dakić 2024).

Tihomir Dakić, Centar za životnu sredinu

Branitelji/ke ljudskih prava iz oblasti životne sredine će u narednom periodu naročito biti *u fokusu*, kako je veliki broj investitorskih projekata u BiH usmjeren na iskorištavanje prirodnog dobra, što često ima za posledicu degradaciju životne sredine. Ovo je naročito bitno, jer se širom Bosne i Hercegovine građani i građanke mobilišu **da se bore protiv štetnih projekata** koji prijete da oštete ili su već uništili dijelove životne sredine u kojima žive. U brojnim lokalnim zajednicama širom zemlje dolazi do pokretanja **široko rasprostranjenog pokreta** za zaštitu životne sredine, protesta i otpora u odbrani rijeka, šuma i drugih prirodnih resursa (Lippman 2024).

Samim tim dešava se i *stasavanje nove generacije branitelja/ki ljudskih prava*, koja će se morati suočavati sa izazovima navedenim u ovom izvještaju, ali i mnogim drugim preprekama i prijetnjama u odbrani osnovnog ljudskog prava na zdravu životnu sredinu.

Standard 18 | Zaštita branitelja/ki životne sredine

- Potrebno je usvojiti zakonske mjere protiv strateških tužbi usmjerenih na učešće javnosti (antiSLAPP);
- Neophodno je jačanje kapaciteta upravnih i pravosudnih organa kako bi se kroz obuke u vezi sa strateškim tužbama usmjerenim na učešće javnosti i primjenom Arhuske konvencije osiguralo dosljedno tumačenje zakona koji štite javno učešće u pitanjima životne sredine, bez obzira na administrativne razlike unutar zemlje.
- Trebalo bi podsticati usklađenost postupanja između različitih nivoa vlasti kako bi se obezbijedila jednaka prava ekoloških aktivista širom države, kroz unapređenje komunikacije i standardizaciju procedura na svim nivoima uprave i pravosuđa.
- Kroz povećanje transparentnosti u javnim institucijama treba smanjiti administrativne prepreke i obezbijediti transparentno i blagovremeno pružanje informacija ekološkim organizacijama i aktivistima.
- Trebalo bi obezbijediti finansijsku i pravnu pomoć manjim ekološkim organizacijama i pojedinačnim aktivistima koji se suočavaju sa strateškim tužbama protiv učešća javnosti kako bi mogli da nastave svoje aktivnosti bez straha od finansijskog iscrpljivanja.
- Potrebno je uspostaviti programe podrške nastajanju i razvoju watchdog organizacija.
- Trebalo bi javno pozivati međunarodne organizacije i ambasade da podrže zaštitu ekoloških aktivista i prate implementaciju međunarodnih standarda u vezi sa pravima na zaštitu životne sredine.

Dodatak IZ 2025

1 Posjeta specijalne izjaviteljice za stanje branitelja ljudskih prava

U toku pisanja ovog izvještaja Bosnu i Hercegovinu je posjetila Specijalna izjaviteljica za stanje branitelja ljudskih prava, gđa Lawlor. U toku svoje posjete, posjetila je značajne organizacije koje se bore za očuvanje prirode i zaštitu životne sredine. Nakon obavljenih razgovora donesene su preliminarne odluke prema nadležnim organima vlasti.

- Potpisati i ratificirati Konvenciju Vijeća Europe o zaštiti okoliša putem kaznenog prava i surađivati s civilnim društvom kako bi se pripremila za njezinu punu provedbu;
- Osigurati da sva relevantna tijela poštuju Aarhušku konvenciju kao nacionalni prioritet;
- Pripremiti posebno izvješće o situaciji branitelja ljudskih prava, uključujući posebne odjeljke o onima koji brane prava povezana s okolišem;
- Razmotriti unapređenje Zakona o građanskoj inicijativi i zaštiti građana i aktivista te, nakon što bude usvojen, osigurati njegovu potpunu i učinkovitu provedbu;
- Prisustvovati sudskim postupcima u slučajevima koji se tiču branitelja ljudskih prava, uključujući građanske postupke protiv Sare Tuševljak, Sunčice Kovačević i Zorana Poljaševića;
- U konzultaciji s braniteljima ljudskih prava u području okoliša i pogođenim članovima zajednice, provesti reviziju svih dodijeljenih dozvola za rudarstvo lignita u Bukovoj Kosi, u blizini Prijedora, uzimajući u obzir utjecaje na okoliš i ljudska prava.?

2 Slučaj branitelja Jovana Lekanića

U junu 2025. godine okonačn je prvostepeni prekršajni postupak pokrenut u 2024. godini, protiv branitelja ljudskih prava Jovana Lekanića iz Bistrice kod Prijedora koji je blokirao put svojim autom, a kasnije i tijelom, investitoru u nelegalnim iskapanjima uglja na rudniku uglja Bistrica. Više o slučaju možete pročitati na slijedećem linku: <https://czzs.org/sud-odlucio-spontani-protest-mjestana-bistrice-bio-neophodan-i-u-javnom-interesu/>

Preporuke

Generalne preporuke

Izvještaj iz sjene o implementaciji Arhuske konvencije svoje generalne preporuke bazira na predhodnim izvještajima u kojima su navedene ključne stvari potrebne za napredak u Bosni i Hercegovini. Ove preporuke ne odnose se samo na kvalitetniju implementaciju Konvencije, već i na generalno osvještavanje svih aktera u kreiranju i oblikovanju životne sredine i prirode u Bosne i Hercegovine.

1 Edukovati zaposlene u pravosudnim i izvršnim organima, lokalnim zajednicama u primjeni zakona i vodiča za pristup informacijama

Kako u prethodnim izvještajima, tako i u ovom fokus u preporukama uvijek je na edukaciji onih koji rade na primjeni Arhuske konvencije. Bilo da su to opštinski službenici, zaposlenici ministarstva, zaposleni u javnim institucijama ili sudije, edukacija mora biti kontinuirana, u saradnji sa civilnim društvom koje primjenu najviše poznaje na terenu.

Institucija „Ombudsman za ljudska prava“ u BiH u ovom procesu ima ključnu ulogu da na osnovu detaljne i ozbiljne analize postojanja i primjene vodiča i zakona u svim javnim organima vlasti, sa svojim znanjem, kapacitetima i spremnošću, podstakne i motiviše sve javne organe vlasti u njihovom donošenju i primjeni. One koje sada nisu ispunili sve svoje obaveze prema slobodnom pristupu informacijama, da iste i ispunje, a one javne organe vlasti koji su ispunili svoje obaveze, ohrabri u dosljednoj primjeni Arhuske konvencije i drugih izvora koji utvrđuju proaktivnu transparentnost.

2 Intenzivirati saradnju između civilnog sektora, inspekcija i izvršnih organa vlasti

Saradnja nadležnih institucija sa organizacijama civilnog društva u Bosni i Hercegovini zavisi prvenstveno od toga, na koji nivo vlasti se saradnja odnosi. Kada su u pitanju nadležna ministarstva, saradnja u entitetima je različita, pa tako Federalno ministarstvo okoliša i turzima redovno održava sastanke sa civilnim sektorim, razgovarajući o problemima i razmjenjujući informacije, dok Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske nije ostvarilo zvaničan kontakt sa organizacijama koja se bave zaštitom životne sredine. Razmjena informacija i razgovori o gorućim problemima obično se dogode na slučajnim susretima, javnim raspravama npr. ili ličnim kontaktom sa pojedinim službenicima. Posebno je potrebna saradnja sa inspekcijama na svim nivoima, jer pokazalo se da je rad inspekcija ključ za očuvanje životne sredine. I kada se pojavi određeni problem, sve institucije koje učestvuju u rješavanju takvog problema, upućuju na inspekcije kao ovlašteni organ koji u okviru svojih nadležnosti može da utiče na zaustavljanje daljih aktivnosti u cilju očuvanja životne sredine. Da bi se unaprijedio sistem zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovine je uglavnom oslonjen na dobra zakonska rješenja, koji se često ne primjenjuju u praksi kako treba, zato je potrebno ojačati saradnju na svim nivoima vlasti.

3 Jednobrazna baza podataka

Iz pristiglih informacija nadležnih institucija, vidljivo je da ne postoji jednobrazna baza podataka o primjeni stubova Arhuske konvencije koja bi dala stvarni uvid u to koliko građani konzumiraju svoja prava. Institucije koje ipak vode neku vrstu evidencije, to čine primjenom nekih svojih internih pravila, dok većina institucije takve podatke i ne vodi. Kada su sudovi u pitanju, u jednobraznoj bazi podataka, koji koriste sudovi (CMS), postupci pokrenuti u skladu sa Zakonom o slobodi prisutpa informacija, Zakonom o zaštiti životne sredine, i uopšte sporovi u vezi sa životnom sredinom, nisu posebno šifrirani, pa su tako dobijeni podaci isključivo rezultat dodatno uložених napora pojedinačnih sudova i pojedinaca.

U svrhu dobijanja relevantnih statističkih podataka potrebno je pokrenuti aktivnosti u pravcu kreiranja adekvatnog šifrnika predmeta, bazu podataka, čija analiza bi trebala služiti svrsi korekcije i unapređenja primjene stubova Arhuske konvencije. Iz tog razloga, pitanje ograničenja jednobraznosti podataka treba pokrenuti sa svim ključnim faktorima, od civilnog sektora preko institucija i sudova do VSTV-a.

4 Preispitati rad pravnih lica ovlaštenih za izradu dokumentacije

Data preporuka nije direktno vezana za implementaciju Arhuske konvecije, ali je u direktnoj poveznici sa pokretanjem sudskih sporova, konzumiranja pristupa pravdi u kojima se ukazuje na nepravilnosti izdatih potrebnih dozvola. Praksa Arhus centara u BiH do sada je pokazala da se ove greške kontinuirano ponavljaju. Čest je slučaj da se u takvim dokumentima (elaboratima, prethodnim procjenama, studijama uticaja na životnu sredinu, dokazima za izdavanje ekološke dozvole i sl.) prezentuju netačni i zastarjeli podaci, ili podaci koji se odnose na potpuno druge lokacije i projekte, na terenu se ne vrše potrebne analize, te postoji i nedostatak adekvatnog specijalizovanog kadra prilikom izrade dokumentacije. Organizacije koje se bave životnom sredinom često osporavaju dozvole koje se temelje na takvoj dokumentaciji, ukazujući na formalne nedostatke koji su sastavni dio takvih dozvola, a što sud pretežito potvrđuje u svojim presudama. Nije rijetkost da se takvi naučni i činjenični propusti dešavaju samo kod pojedinih pravnih lica koji su licencirani od nadležnog organa za izradu ove dokumentacije. U svrhu kvalitetnije procjene uticaja na životnu sredinu, od čega zavisi utvrđivanje mjera zaštite, potrebno je izvršiti reviziju svih licenciranih pravnih lica i projektantskih kuća, posebno iz ugla ponavljanja isth grešaka prilikom izrade dokumentacije koju javni organi koriste kod odlučivanja.

Specifične preporuke

Prošlo je više od 20 godina kako se Arhuska konvencija počela aktivno primjenjivati u Bosni i Hercegovni i njenim entitetima kroz zakone o slobodi pristupa informacijama. U tom vremenskom periodu, organizacije koje se bave životnom sredinom i javni organi vlasti su gradile i stvorile značajnu upravnu i sudsku praksu. U zadnjih nekoliko godina, ova praksa primjene Arhuske konvencije počinje se mijenjati čime se sužava prostor za djelovanje organizacija koja se u svom radu bave životnom sredinom.

Specifične preporuke bazirane su na uočenim problemima u praksi, te se na svojevrsan način u njima navode nastale situacije i predlažu pojedina rješenja, koristeći pri tome metodologiju analize primjene pojedinih stubova Arhuske konvencije u praksi.

1 Pristup informacijama

a Izraditi detaljne instrukcije za provođenja testa javnog interesa

Propisan zakonima o slobodi pristupa informacijama na svim administrativnim nivoima, test javnog interesa predstavlja mehanizam dodatne provjere i kontrole u smislu svrsishodnosti objavljivanja ili neobjavljivanja traženih informacija. U svojoj formi, ovaj test treba da utvrdi da li je objavljivanje opravdano javnim interesom, pri čemu će se uzeti svaka koristi i šteta koja može proistići iz objavljivanja. Drugim riječima, organ koji provodi test javnog interesa treba da utvrdi da li će nastati šteta po treće lice objavljivanjem informacija, odnosno da li je ta šteta opravdana ukoliko organ smatra da javnost ima pravo da sazna informacije.

Tako je test javnog interesa od svrsishodnog alata, postao sredstvo „opravdanog“ uskraćivanja informacija pojedinih institucija u cilju zaštite interese trećih lica - investitora. Iako su zakoni propisali koje se to okolnosti cijene prilikom sprovođenja testa javnog interesa, zakonodavac je također ostavio i mogućnost da se te okolnosti prošire u svakom konkretnom slučaju i da se tako i cijene. S tim u vezi, u praksi je postalo nejasno kako i na koji način javni organi vlasti cijene sve okolnosti prilikom provođenja testa javnog interesa i da li se pridržavaju propisanih koraka u procjeni javnog interesa. Umjesto da javni organi samostalno odlučuju o opravdanosti i potrebi dostave određenih javnih informacija, isti se uglavnom priklanjaju očitovanjima pa i tumačenjima zakona od strane trećih lica, što de facto stvara praksu opšte cenzure.

b Čutanje administracije

Čutanje administracije je institut koji se javlja od početka primjene zakona o slobodi pristupa informacija u svim administrativnim jedinicama BiH (državni, entitetski, kantonalni, gradski i opštinskih). U početku, neodgovaranje službenika na zahtjev u propisanom roku bio je rezultat pogrešne primjene zakona službenika koji nisu prošli obuku i nisu se upoznali sa svim institutima slobode pristupa informacijama. Danas, nakon dvije decenije primjene zakona, „čutanje administracije“ se javlja iz drugačijih razloga, te se dobija dojam postojanja „namjernog“ nedavanja informacija u pojedinim projektima, kao i nepoštivanja rada organizacija koje se bave životnom sredinom, ignorisanjem na dostavljeni zahtjev.

Zbog trajanja upravnog postupka, od podnošenja zahtjeva za pristup informacijama, preko urgencije i žalbe, dostava konačnog rješenja od strane organa može da traje i nekoliko mjeseci. Čak i u tom slučaju konačni odgovor nadležnog organa može da bude negativan. Na ovaj način se praktički efektivno opstruiše primjena prvog stuba Arhuske konvencije, te nepotrebno opterećuju kako građani tako i sudovi upravnim sporovima.

Prevalizlaženje redovne upotrebe instituta „ćutanje administracije“ zadatak je koji se treba ostvariti uz zajednićko uvaŹavanje prava, obaveza i potreba svih strana u postupku, u cilju postizanja potpune transparentnosti, ekonomićnosti i efikasnosti postupka u slobodi pristupa informacijama.

2 Ućešće javnosti u donošenju odluka

a Vratiti nadležnost organizovanja javnih raspava nadležnom organu uprave

Kada su u pitanju javne rasprave u projektima prema zakonima o zašćiti Źivotne sredine / okoliša, one su predvićene u projektima gdje je obavezna izrada Studije uticaja na Źivotnu sredinu. Praksa je pokazala da se u nekim projektima, javne rasprave organizuju na naćin da Źto manje lokalnog stanovnišćta bude obaviješćeno ili sprijećeno da prisustvuje istoj. Obaveza organizovanja javne rasprave data je investitoru, pa se tako ova zakonska odredba koristi na naćin da se javna rasprava organizuje u toku radnog vremena, za vrijeme godišćnjih odmora, na udaljenim lokacijama od lokacije izvoćdenja projekta. Potrebno je nadležnost organizovanja javne rasprave vratiti organima vlasti kao bi se osigurali svi adekvatni uslovi za uspješćno organizovanje u cilju ućešća Źto većeg broja stanovnika lokalnih zajednica.

b Revidirati uslove za obaveznost izrade Studije uticaja na Źivotnu sredinu / okoliš

Drugi problem uoćen na terenu vezan je za izrade Studije uticaja na Źivotnu sredinu, a u vezi sa površinama pojedinih projekata, kada se projekti velikih površina dijele u faze. Oni se prema nadležnim organima predstavljaju kao više manjih projekata / faza, manjih površina za koje legalno nije potrebna izrada Studije uticaja na Źivotnu sredinu. Tako nadležni organ odlučuje na bazi predstavljenih ćinjenica, ne cijeneći sve okolnosti primjenjujući istovremeno zakonske odredbe, oslobaća investitora obaveze izrade Studije uticaja na Źivotnu sredinu.

Pored toga, Źto će se na kraju veći dio prirode devastirati bez Studije uticaja na Źivotnu sredinu, investitor nije ni u obavezi „da se sastane“ sa lokalnim stanovnišćtvom na javnoj raspravi i lićno objasni potrebu za pokretanje nekog projekta. U cilju kvalitetnije zašćite Źivotne sredine javni organi vlasti bi trebali revidirati uslove za obaveznost izrade Studije uticaja na Źivotnu sredine, cijeneći sve ćinjenice i okolnosti prilikom odlučivanja o pojedinom projektu.

3 Pristup pravdi

a Negiranje prava na podnošenje tuŹbe u upravnom sporu u pojedinim postupcima

Organizacije koje se bave Źivotnom sredinom ćesto za pojedine projekte saznaju kada su oni već u odmakloj fazi u kojoj se više ne moŹe pravoremeno reagovati. Na osnovu prava ćiji su garant Arhuska konvencija, organizacije putem Zahtjeva za pristup informacijama naknadno potraŹuju

donesene dozvole radi pokretanja postupka nadzora i kontrole zakonitosti takvih dokumenata pred sudom. Sve do donosenja presude Vrhovnog suda Republike Srpske broj 11 o U 031432 23 Uvp, organizacije su, po primitku spornog akta, pokretale upravne sporove u kojima su se često konstatovala nepravilnosti, te su takvi akti bili poništeni i vraćeni na ponovni postupak. Stav koji je zauzeo Vrhovni sud Republike Srpske u svojoj presudi **negira takvo pravo i osporava pravo na podnošenje tužbe, nakon okončanja postupka. Svoje stanovište, sud obrazlaže na sljedeći način.**

„Radi se o okončanom postupku u kome tužilac nije učestvovao, pa eventualnin propusti donosioca akta da u postupku koji se tiče zaštite životne sredine, uključi zainteresovana lica koja se štite prema Arhuskoj konvenciji i Zakonu o zaštiti životne sredine, nije moguće otkloniti na način nakoji je učio tužilac, a to je kroz postupak slobode pristupa informacijama, te nakon toga podnošenjem tužbe protiv akta koji je pribavio u takvom postupku.

Takvo postupanje tužioca se protiv odredbi člana 15. stav 2. Zakona o upravnim sporovima koja propisuju da se tužba podnosi u roku od 30 dana od dana dostavljanja upravnog akta stranci koja podnosi tužbu. Ovo iz razloga što osporeni akt nije dostavljen tužiocu kao stranci u upravnom posupku, već u postupku u kojem je tužiocu omogućen pristup informacijama pod kontrolom javnog organa.

Kod takvoog stanja, tužilac, koji ima interes da učestvuje u postuku koji se tiče zaštite životne srdine, a propustom donosioca akta je, eventualno onemogućen da učestvuje u istom, ima mogućnost da podnese prijedlog za ponavljanje postupka prema uslovima propisanim odredbom člana 234. stav 1. točka 9., u vezi sa članom 237. Zakona o opštem upravnom posupku, a ne tužbu kako je to učinio u konkretnom slučaju.“

Nova tumačenja suda, počela su stvarati određenu pravnu nesigurnost u potpunoj zaštiti zainteresovane javnosti, upravo iz razloga što se potrebne informacije o pojedinim fazama projekta ne objavljuju redovno ili se ne objavljuju uopšte. U takvim projektima nije predviđeno učešće javnosti u donosenju odluka, pa je javnost time uskraćena i u postupcima pristupa pravdi. Stav koji ukazuje Vrhovni sud Republike Srpske dobar je pokazatelj da se javnost treba uključiti u svim fazama projekta, pa je zato neminovno revidirati zakonska rješenja u postupcima dobijanja pojedinih dozvola za pokretanje projekta. To se prvenstveno odnosi na postupak građenja, ali i na postupke dobijanja koncesije i geoloških istraživanja.

b Izraditi i/ili pojasniti instrukcije u smislu efiksane primjene principa dvostepenosti

U posljednjih dvadeset godina primjene zakona, stvorena je praksa u primjeni principa načela dvostepenosti u postupcima po zahtjevu za pristup informacijama, pa je tako trebalo dugi niz godina da se iskristališe nadležnost za podnošenje žalbe ili tužbe radi odbijanja informacija. Primjena ovog načela danas je stvorila različitu praksu pa se tako u pojedinim postupcima zahtjev i žalba podnose istom organu, dok se u postupcima odbijanja davanja informacija pri ministarstvu podnosila tužba u upravnom sporu. Ova praksa se danas mijenja.

Svaki javni organ vlasti prema odredama zakona ima dužnost i obavezu da imenuje službenika za infomisanje koji obrađuje zahtjeve u prvom stepenu, te da svaki javni organ mora propisati vodič za postupanje po zakonu o slobodi pristupa informacijama, kao i da takav vodič mora biti dostupan javnosti. Međutim, i nakon 20 godina jasno je da svaki javni organ vlast nema službenika za informisanje javnosti i vodič za primjenu zakon.

Postavlja se legitimno pitanja kapaciteta na raspolaganju i njihovoj obučenosti za učestvovanje u postupcima pokrenutim po zahtjevu za pristup informacijama. S obzirom na to, moguće je da će u pojedinim predmetima isti službenik odgovarati na zahtjev i po daljoj eventualnoj žalbi, protiv prvostepenog organa. Iz tog razloga, potrebno je izvršiti detaljnu provjeru i analizu kapaciteta svih javnih organa vlasti koji su obavezni primjenjivati odredbe zakona o slobodi pristupa informacijama. Trebaju se tačno utvrditi svi nedostaci koji koče primjenu zakona, kao što su nepostojanje vodiča za pristup informacijama, izvršiti dodatne edukacije kako službenika tako i predstavnika civilnog sektora, dati potrebne jasne i detaljne instrukcije u svim nejasnim institutima primjene zakona.

c Efikasnost pravnog lijeka (injunctive relief)

Sudovi u Bosni i Hercegovini priznaju aktivnu legitimaciju organizacija civilnog društva u upravnim postupcima. Međutim, postupajući po podnesenim upravnim tužbama, nadležni sudovi ne priznaju organizacije civilnog društva kao subjekte koji imaju pravo učinkovito koristiti suspenzivno dejstvo tužbe, čak ni u najhitnijim slučajevima.

Iako je ovo dejstvo ograničeno, sudovi odbijaju zahtjeve za odlaganje izvršenja osporavane dozvole koje su podnijele organizacije civilnog društva zbog „nedostatka neposredne štete“ ili pravnog interesa. Kako generalno zaštitu zdrave životne sredine (kao univerzalnog ljudskog prava) sudovi još uvijek ne posmatraju kao opšti interes, organizacije svoj “pravni interes” moraju dokazivati izvan objektivnih mogućnosti. Zbog toga su pravni lijekovi neučinkoviti, a zbog trajanja sudskih postupaka, pristup pravdi praktički je uskraćen u upravnim postupcima (koji su većina sudskih slučajeva koje pokreću nevladine organizacije).

Kao i u slučaju izrade smjernica za provedbu testa javnog interesa, za organizacije civilnog društva i dosljednu primjenu Arhuske konvencije, bilo bi jako korisno izraditi i smjernice o mogućnostima i načinu dokazivanja uslova koje zakon kumulativno postavlja, budući da je njihovo ispunjenje neophodno za korištenja suspenzivnog dejstva upravnih tužbi, odnosno efektivnog pristupa pravdi.

d Meritorno odlučivanje sudova (spor pune jurisdikcije)

Iz dosadašnjeg rada Arhus centara, više puta je potvrđeno da upravni sporovi, uprkos potpuno identičnom činjenično-pravnom stanju, se ponavljaju i nekoliko puta. Ovo iz razloga ponavljanja proceduralnih pogrešaka u situacijama kada su tužbe uvažene i postupci pred upravnim organima ponovljeni.

Međutim, razlog za repetitivnost istovjetnih upravnih sporova suštinski je nevoljnost i/ili nedostatak kapaciteta sudova da meritorno odlučuju u postupcima. Ovo naročito u predmetima osporavanja dozvola o kojima sud, iako ne raspolaže potrebnim stručnim znanjima, ipak ne zakazuje usmenu raspravu ili angažovanje vještaka, i kada je to tužbom predloženo.

U višegodišnjem radu Centra za životnu sredinu do sada je ishodovana samo jedna presuda u sporu pune jurisdikcije, u predmetu slobodnog pristupa informacijama. Evidentna je stoga potreba da se dosadašnja iskustva kodifikuju i analiziraju s ciljem ohrabrivanja proaktivnije sudsku praksu u pitanjima zaštite životne sredine.

Umjesto zaključka

Danas je na sceni u Bosni i Hercegovini nestabilna politička situacija u kojoj se često osporava ili negira put ka Evropskoj uniji, dok se istovremeno kontinuirano usvajaju u domaće zakonodavstvo rješenja evropskih direktiva, bilo da je u cilju zaštite ili iskorištavanja. Poglavlje 27 koje obrađuje životnu sredinu kroz različite oblasti, mora da pokrije elementarna prava javnosti: u pristupu informacijama; učešću u donošenju odluka koje se tiču životne sredine; pristupu pravdi koji omogućava pokretanje sporova protiv odluka javnih organa vlasti. Ova prava na evropskom putu Bosna i Hercegovina obavezna je implementirati u potpunosti i može se reći da je u tom smislu na dobrom putu.

Primjena Arhuske konvencije je prvi odbrambeni štit u zaštiti životne sredine i povezanih ljudskih prava u zemlji u kojoj su javna dobra i javni resursi postala aktuelna tema investitorske zajednice.

Primjena relevantnih zakona u Bosni i Hercegovine, u odnosu na prošli izvještajni period, iako je relativno bolja, ipak identifikovani su i novi negativni obrasci. Informacije koje su u posjedu javnog organa često su dostupne, međutim ipak postoje specifični projekti koji, iako su od javnog interesa, nisu transparentni. Iz toga razloga potrebno je konstatovati tendenciju selektivne primjene zakona i poštovanja principa Arhuske konvencije.

O nama

Arnika – Centar za podršku građana (Češka Republika)

Arnika je češka nevladina organizacija koja od 2001. godine ujedinjuje ljude koji se bore za bolji okoliš. Njezina je misija zaštita prirode i poticanje zdravog okoliša za buduće generacije u Češkoj i globalno. U svom radu Arnika se oslanja na otvorenu raspravu o problemima, sudjelovanje javnosti u donošenju odluka i rješenja utemeljena na znanstvenim dokazima. Arnika se zalaže za manje otpada i toksičnog onečišćenja, očuvanje divljih rijeka i raznolike prirode te ekološku pravdu za lokalne zajednice.

Kontakt:

Arnika, Seifertova 327/85, 130 00 Praha 3, Češka Republika

tel: + 420 774 406 825

e-mail: cepo@arnika.org

Više informacija:

www.arnika.org/en

**Centar za
životnu sredinu**

Centar za životnu sredinu, Banja Luka (Bosna i Hercegovina)

Centar za životnu sredinu je neprofitno i nestranačko udruženje koje argumentovano zagovara promjene u društvu utičući na relevantne politike i javnu svijest o životnoj sredini u Bosni i Hercegovini i na međunarodnom nivou. „Centar za životnu sredinu“ je organizacija koja je svojim osnivanjem i djelatnošću jasno fokusirana na pitanja oblasti životne sredine. Osnovana je 1999. godine, a upravo sa ciljem da svojim aktivnim i proaktivnim djelovanjem utiče i doprinosi unapređenju životne sredine.

Kontakt:

Centar za životnu sredinu, Miše Stupara 5, 78000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina

tel: + 387 51433-140

e-mail: info@czzs.org

Više informacija:

www.czzs.org

Udruženje Aarhus centar u Bosni i Hercegovini, Sarajevo (Bosna i Hercegovina)

Osnovano je 2012. kao neprofitna, nevladina organizacija posvećena zaštiti ljudskih prava u oblasti okoliša. Aarhus centar promoviše sprovođenje Arhuske konvencije, slobodan pristup informacijama, učešće javnosti u procesu donošenja odluka, te pristupa pravdi u oblasti okoliša. Aarhus centar prioritetno ima za cilj zaštitu ljudskih prava u oblasti okoliša, te predstavlja most između građana i javnih organa vlasti pri ostvarivanju tih prava. Svoje aktivnosti provodi na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine

Kontakt:

Udruženje Aarhus centar u BiH, Behdžeta Mutevelića 39, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

tel.: +387 33 660-588

e-mail: admin@aarhus.ba

Više informacija:

www.aarhus.ba

English publication is available here:

<https://arnika.org/en/publications/shadow-report-on-the-implementation-of-the-aarhus-convention-in-bosnia-and-herzegovina-2021-2024>

Scan the QR code to access the report.

Publikacija je dostupna online na:

<https://eko.ba/publikacije/385-izvjestaj-iz-sjene-sprovođenja-arhuske-konvencije>

Skenirajte QR kod da pristupite izvještaju.

Pratite nas na

www.eko.ba